

III.

— Hän on terve, aivan terve! huudahti Sosimov iloisena sisääntulijoille. Hän oli jo kymmenen minuutin ajan istunut tutussa sohvannurkassa. Raskolnikov istui täysissä tamineissa sohvan toisessa päässä. Hän oli huolellisesti pessyt ja kammannut itsensä. Huone oli täynnä, mutta Nastasja oli kuitenkin tehnyt mahdolliseksi itselleen tunkeutua sisään kuuntelemaan.

Raskolnikov oli melkein aivan terve, erittäinkin verrattuna hänen edellisen päivän tilaansa; mutta hän oli kalpea, hajamielinen ja synkkä. Hän näytti ihmiseltä, joka on ollut ruumiillisen kivun alainen. Silmäluomet olivat kokoonvetäytyneet, huulet lujasti yhteenpuristetut ja silmissä loisti synkkä palo. Hän puhui vähän ja hänen liikkeissään huomattiin hieman levottomuutta. Jos ei käsisidettä olisi puuttunut, olisi häntä voitu pitää haavoittuneena.

Äidin ja sisaren sisään astuessa kirkastuivat nuo kalpeat ja synkät kasvot pariaksi sekunniksi ikäänkuin auringon säteen valaisemina. Mutta äskeisen surumielisen hajamielisyyden asemasta näkyi hänen kasvoillaan tuskan piirre. Valon loiste katosi pian, mutta tuska jäi jällelle, ja Sosimov, joka huolellisesti hoiti sairastaan, huomasi ihmeekseen, että rakkaiden tulijoiden saapuminen, sen sijasta että olisi tuonut iloa mukanaan, vaikutti ainoastaan äänettömän päätöksen kärsiä kidutusta parin tunnin ajan ... kidutusta, jota ei voitu välttää. Hän huomasi myöskin, että keskustelu teki sairaaseen saman vaikutuksen kuin jos haavaa olisi loukattu. Mutta hän ihmetteli sitä, että hän tässä silmänräpäyksessä saattoi hillitä itsensä silloin kun vähäpätöisimmätkin sanat muuten voisivat saattaa hänet raivoon.

— Niin, huomaan itsekin, että olen melkein terve, sanoi Raskolnikov suudeltuaan äitiään ja sisartaan. Hän kääntyi Rasumihinin puoleen, puristi ystävällisesti hänen kättään, jolloin Pulcheria Alexandrovnan kasvot kaikesta huolimatta kirkastuivat.

— Minä todellakin olen ihmetellyt häntä tänään, alkoi Sosimov, — sillä kymmenen minuutin ajan on hän säädyllyisesti keskustellut kanssani. Jos sitä jatkuu samalla tavalla on potilaani terve ja reipas kolmen tai neljän päivän kuluttua, aivan sellainen kuin hän oli kaksi tai ehkä kolme kuukautta sitten. Sillä tämä historia menee kauvaksi ajassa taaksepäin. Tunnustakaa vain, että itse olette syynä tähän, lisäsi hän hymyillen, ikäänkuin hän vielä olisi peloissaan suuttuttaa häntä tavalla tai toisella.

— Paljon mahdollista, vastasi Raskolnikov välinpitämättömästi.

Sosimov katsoi parhaaksi loistaa ja jatkoi:

— Puhun ainoastaan siitä syystä, että teidän täydellinen toipumisenne riippuu tulevaisuudesta, vieläpä teistä itsestänne. Nyt kun vihdoin voin järjestelmällisesti puhua kanssanne, neuvon teitä välttämään pääsyitä tähän sairaalaiseen tilaanne. Ainoastaan sillä edellytyksellä saatatte parantua. Näitä pääsyitä en tunne, mutta teidän pitää itse tietää ne. Minusta tuntuu tämä terveyden hämmennyksenne olevan yhteydessä sen seikan kanssa, että olette jättänyt yliopiston. Te ette saa olla toimetta ja sentähden luulen että työskenteleminen määrätyn tarkoituksensa saavuttamiseksi olisi teille hyödyllistä.

— Niin, teillä on aivan oikein. Alan pian kuunnella yliopistoluentoja ja sitten menee kaikki niinkuin hyvin.

Sosimov oli pääasiallisesti pitänyt pienen puheensa naisten mielenlennykseksi ja hän ällistyi suuresti huomattessaan potilaansa kasvoilla iva ilmauksen. Pulcheria Alexandrovna kiirehti sillävälin ilmaisemaan kiitollisuutensa Sosimoville yöllisestä käynnistään heidän luonaan.

— Mitä, onko hän myös ollut teidän luonanne yöllä? kysyi Raskolnikov kiivaasti. — Niinmuodoin ette ole saanut nukkua yöllä matkanne jälkeen?

— Oi, Rodja, ei se kestänyt kauvemmin kuin kello kahteen saakka. Kotona emme koskaan menneet ennenkuin kahden aikaan levolle.

— En tiedä, millä tavalla osottaisin kiitollisuuttani hänelle, sanoi Raskolnikov tuijottaen eteensä synkän näköisenä. — Koska olette kieltäytynyt ottamasta rahaa, en todellakaan tiedä, miten olisin ansainnut sellaista huomiota puoleltanne. En ensinkään käsittänyt sitä ja tahdon avoimesti sanoa teille, että se tuntuu minusta mitä vastenmielisimmältä.

— Älkää vain kiivastuko, sanoi Sosimov pidättäen nauruaan. — Olettakaa vain, että olette ensimmäinen potilaani ja että minä, joka äskettäin olen alkanut praktiseerata, olen ihastunut ensimmäiseen potilaaseeni ikäänkuin hän olisi oma lapseni ... monet rakastuvat potilaisiinsa; ja sitäpaitsi minulla ei ole niin montaa.

— Hänestä en ensinkään tahdo puhua. Mutta hän ei olekaan saanut minulta muuta kuin solvauksia ja huolia, sanoi Raskolnikov osoittaen Rasumihinia.

— Niin hän puhui! Tänään olet tunteellisessa mielentilassa, virkkoi jälkimäinen.

Jos hän olisi ollut selvänäköisempi, olisi hän huomannut, ettei ystävässä näkynyt jälkeäkään tunteellisuudesta, vaan pikemmin päin vastaisesta mielentilasta, mutta Avdotja Romanovna ymmärsi veljeään paremmin ja katsoi tarkkaavana häneen.

— En tahdo puhua kanssasi, äiti, jatkoi hän toistaen tämän ikäänkuin ulkoa opitun läksyn. Vasta tänään olen voinut kuvailla, mitä tuskaa eilen kärsit, odottaessasi minua kotiin.

Sitten hän äkkiä ojensi hymyillen kätensä sisarelle ja tässä hymyilyssä kuvastui jälkiä totisesta, vilpittömästä tunteesta. Dunja tarttui heti hänen ojennettuun käteensä ja puristi sitä sydämellisesti. Hän tunsu itsensä iloiseksi ja kiitolliseksi. Eilisen riidan jälkeen tämä oli ensimmäinen ystävyyden merkki, jonka hän oli näyttänyt Dunjalle. Äidin kasvot loistivat ilosta nähdessään äänettömän sovinnon veljen ja sisaren välillä.

— Se on juuri tämän tähden kun häntä rakastan, kuiskasi Rasumihin, joka aina oli taipuisa liiallisuuteen, sellainen mieliala on ainoastaan hänelle omituista.

— Kuinka jalo hän on! ajatteli äiti. — Kuinka hienotunteisesti hän poisti eilisen väärinkäsityksen! Ja hänellä on niin kauniit silmät. Kaikki hänen kasvopiirteensä ovat kauniit. Hän on vielä kauniimpi kuin Dunetshka. Mutta, Jumalani, miten viheliäiset hänen vaatteensa ovat! Tahtoisin niin mielelläni sulkea hänet syliini ja kyynelten seasta suudella häntä, mutta minä pelkään häntä, en tiedä miksi. Mutta miksi häntä todellakin pelkään?

— Et voi kuvitellakaan, Rodja, sanoi hän kovasti, — miten onnettomia Dunetshka ja minä olimme eilen. Nyt kun kaikesta on päästy, kerron mielelläni siitä. Ajattele siis, me kiiruhdamme tänne asemalta syleilläksemme sinua, ja sitten kertoo hoitajattaresi — ah, nyt hän onkin täällä, hyvää huomenta, Nastasja! — kertoo, että sinulla on hermokuume ja että sinä äsken karkasit lääkärin luota. Et voi kuvitella, me tulimme niin onnettomiksi! Tulin heti ajatelleeksi luutnantti Potantshikovin surettavaa loppua. Hän oli eräs isäsi ystäviä, Rodja. Sinä muistat hänet kyllä. Hän juoksi myös ulos kuumehoureessaan ja putosi kaivoon. Seuraavana päivänä hän löydettiin. Olimme hirveästi säikähdyksissämme ja melkein valmiit lähtemään Pietari Petrovitschia hakemaan, pyytäksemme hänen apuaan. Olimme aivan yksinämme, valitti hän epäröiden ja vaikenä äkkiä muistaessaan että oli ehkä vaarallista mainita Pietari Petrovitschista.

— Niin, tämä kaikki on luonnollisesti sangen ikävää, mutisi Raskolnikov, mutta niin huvittavan näköisenä, että Dunetschka katsoi häneen kummastuen. — Mitä minun taas pitikään sanoa? jatkoi hän ja koetti koota ajatuksiaan. — Pyydän teitä molempia ettette pane pahaksenne, vaikka en tullut aamulla teidän luoksenne, vaan jäin kotiin.

— Miten se nyt pälkähti päähäsi? ratkesi Pulcheria Alexandrovna kummeksien sanomaan.

— Tuntuu aivan siltä kuin hän vastaisi meille vain velvollisuudentunnosta! ajatteli Dunetshka, hän solmii rauhan ja pyytää anteeksi aivan samoin kuin hän toimittaisi jotakin asiaa tahi lukisi läksyä.

— Herättyäni aijoin heti lähteä ulos, mutta kesti kauvan ennenkuin ennätin pukeutua. Olin unohtanut sanoa ... Nastasjalle ... että hän pesisi veren pois. Olen ainoastaan hetken ollut puettuna.

— Veren! Minkä veren? kysyi Pulcheria Alexandrovna levottomana.

— Ah, ainoastaan vähän verta, jota sain päälleni, kun eilen kuumehoureessani kuljin pitkin katuja ja tapasin miehen, jonka yli oli ajettu, erään virkamiehen.

— Mutta kuinka saatat kaikki muistaa? keskeytti hänet Rasumihin.

— Muistan kaikki. Mutta en voi selittää, minkätähden läksin ulos tahi minkätähden sanoin sitä tahi tätä, jonka selvästi muistan.

— Se on hyvin tavallinen tapaus, sanoi Sosimov. Teko itsessään voi olla mestarillisesti tehty ja hyvin monimutkainen, mutta teon kehottava syy, vaikutuksen lähtökohta, on hämmentynyt ja riippuu erityisistä sairaloisista vaikutuksista unenhoureessa.

— On onneksi, että hän luulee minun olevan mielettömän, ajatteli Raskolnikov.

— Sellaista kai saattaa tapahtua terveellekin ihmiselle? kysyi Dunja ja katsoi levottomana Sosimoviin.

— Aivan oikein huomautettu, vastasi hän. — Siinä merkityksessä ovat melkein kaikki ihmiset hourupäisiä, ainoastaan sillä erotuksella, että "sairaat" ovat enemmän hourupäisiä kuin muut. Täydellisen sopusointuisesti kehittyneessä ihmisessä sellaista tuskin tapaa. Mahdollisesti yksi monesta sadasta tuhannesta.

Kuullessaan sanan "hourupäinen", jonka Sosimov oli varomattomasti lausunut, hätkähtivät kaikki läsnäolijat. Raskolnikov istui syviin ajatuksiin vaipuneena, samalla kuin omituinen hymy väikkyi hänen kalpeilla huulillaan. Hän mietti yhtä ja toista.

— No, miten kävi hänen kanssaan, jonka yli ajettiin? keskeytti Rasumihin äkkiä.

— Mitä sinä sanot? sanoi hän ikäänkuin unesta heräten. — Tulin vereen auttaissani heitä kantamaan häntä kotiin. Oi, äiti, siinä tilaisuudessa tein itseni syypääksi johonkin anteeksiantamattomuuteen. Minulla luultavasti ei ollut järkeäni jälellä. Annoin kaikki rahat, jotka sinä olit minulle lähettänyt, hänen vaimolleen

hautausavuksi. Hän on sairas leskiparka ja hänellä on kolme vähäistä isätöntä lasta, jotka kaikki ovat nälkäisiä. Huone on aivan tyhjä... Siellä on vielä tytär. Sinä olisit ehkä itsekkin antanut heille rahat, jos olisit kaiken nähnyt. Kuitenkin tein väärin. Voidakseen toista auttaa, pitää olla siihen oikeus. Ja sitä ei ole, niin crevez chiens, si vous n'êtes pas contents. Hän nauroi ääneen. — Eikö se ole totta, Dunja?

— Ei, se ei ole totta, vastasi Dunja vakavalla äänellä.

— Pyh, esiinnytkö sinäkin omilla periaatteillasi, mutisi hän melkein pilkallisesti ja katsoi vastenmielisesti häneen. Sinä menet määrättyyn rajaan asti ja jos sinä et mene yli sen rajan, tulet onnettomaksi, ja jos sen yli menet — tulet ehkä vielä onnettomammaksi. Hän puhui kärsimättömällä äänellä ja kääntyi sitten äidin puoleen lausuen lyhyesti:

— Tahdon vain sanoa, että pyydän sinulta anteeksi, äiti.

— Olen varma siitä, Rodja, että kaikki mitä teet, on hyvin tehty, sanoi äiti sydämellisesti.

— Älä ole varma siitä, väitti Raskolnikov ja veti suunsa hymyyn. Kaikki vaikenivat. Heistä tuntui painostavalta tämän keskustelun aikana, myöskin silloin kun vaikenivat, sekä sovinnossa että anteeksiantamisessa, ja he tunsivat sen kaikki.

Tuntuu aivan siltä kuin he minua pelkäisivät, ajatteli Raskolnikov ja loi salaisen katseen äitiin ja sisareen. Pulcheria Alexandrovna näytti todellakin yhä enemmän huolestuvan, mitä kauvemmin hän oli vaiti.

— Kuinka suuresti heitä rakastin, niin kauvan kuin he olivat poissa, ajatteli hän.

— Tiedätkö, Rodja, että Marfa Petrovna on kuollut? sanoi Pulcheria Alexandrovna äkkiä?

— Kuka on Marfa Petrovna?

— Marfa Petrovna Svidrigailovna. Kirjoitinhan hänestä sinulle niin paljon.

— Nyt muistan jo. Vai niin, hän on kuollut! Kuinka se tapahtui!

— Hän kuoli aivan äkkiä, sanoi Pulcheria Alexandrovna, iloissaan siitä osanotosta, jota Rodja näytti.

— Hän kuoli juuri samana päivänä, jolloin sinulle kirjoitin. Tuo kauhea ihminen on luultavasti synnä hänen kuolemaansa. Kerrotaan että hän löi häntä kauheasti.

— Elivätkö he niin huonosti, että voidaan edellyttää jotakin sellaista? kysyi hän kääntyen sisarensa puoleen.

— Ei, päinvastoin. Mies oli aina ystävällinen ja kohtelias häntä kohtaan kokonaista seitsemän vuotta — mutta sitten menetti hän äkkiä kärsivällisyytensä.

— Sinä koetat häntä puolustaa, Dunja.

— Ei, ei, minun silmissäni hän on kauhea ihminen! En voi kuvitella mitään, hirveämpää, vastasi Dunja väristen, rypistäen silmäluomiaan ja vaipuen ajatuksiin.

— Kohtaus heidän välillään tapahtui aamupäivällä, jatkoi Pulcheria Alexandrovna. — Heti tämän jälkeen käski Marfa Petrovna ajaa vaunut esille, koska hän iltapäivällä tahtoi matkustaa kaupunkiin —sellaisten tapausten sattuessa oli hänellä tapana matkustaa kaupunkiin. Sanotaan hänen syöneen päivällisensä hyvällä ruokahalulla.

— Sittenkuin hän oli saanut selkäänsä?

— Hän käytti aina tätä ... tapaa ja heti syötyään otti hän kylvyn ... nimittäin jonkunlaista parannuskylpyä. Heillä on lähde siellä ja siinä hän kylpi säännöllisesti joka päivä. Tuskin oli hän laskeutunut lähteen kylmään veteen, kun hän sai halvauskohtauksen.

— Se ei ollut ihmeellistä. Löikö miehensä häntä kovasti! kysyi Sosimov.

— Mutta äiti, sinulla on erinomainen halu kertoa tällaisia kielittelyjuttuja, sanoi Raskolnikov.

— Rakas lapsi, en tiedä, mistä puhuisin.

— Mitä on tapahtunut? Pelkäätkö minua? kysyi hän väkinäisesti hymyillen.

— Pelkäämme, vastasi Dunja, luoden ankaran katseen veljeen. — Kun äidin piti käydä tänne sisälle, teki hän ristinmerkin.

Raskolnikovin kasvot vääristyivät suonenedon tapaisesti.

— Ah, mitä sinä juttelet, Dunja! Minä pyydän: älä sure, Rodja. Kuinka sinä voit puhua niin, Dunja! Mutta katso, koko tuon pitkän matkan aikana tänne, uneksin minä tapaamisestamme, kuinka puhuisimme toisillemme kaikesta, ja olin niin onnellinen, etten huomannut miten aika kului. Mutta, mitä sanon ... olen onnellinen nytkin! Sinä olet väärässä, Dunja, sillä olen onnellinen, Rodja, vaan siitä, että saan nähdä sinut.

— Se ilahduttaa minua, äiti. Meillä on tarpeeksi aikaa keskustella, mutisi hän ja puristi hänen kättään.

Tämän lausuttuaan kalpeni hän jälleen ja oli levoton. Uudestaan valtasi tämä kauhea tunne kuin kuoleman varjo hänen mielensä, uudestaan hänelle selvisi, että hän oli sanonut pelottavan valheen, ettei hän nyt eikä koskaan voisi puhua kenenkään kanssa mitään. Vaikutus, jonka tämä kiduttava ajatus teki häneen, oli niin voimakas, että hän pariksi sekunniksi menetti tuntonsa. Hän nousi ja oli valmiina lähtemään huoneesta katsomatta kehenkään.

— Mikä sinua vaivaa? huudahti Rasumihin ja tarttui hänen käteensä.

Hän istuutui jälleen. He katselivat häntä kummeksien.

— Niin, miksi olette kaikki niin ikävännäköisiä, sanoi hän voimakkaasti. — Jutelkaa keskenänne. En voi mitään kuulla.

— Jumalan kiitos, ettei ollut pahempaa! Luulin että hän pyörtyisi kuten eilen, sanoi Pulcheria Alexandrovna ristien itsensä.

— Mikä sinua vaivaa, Rodja? sanoi sisar.

— Ei mikään. Sain vain päähänpiston, vastasi hän naurahtaen.

— Jos vain oli päähänpisto, on se hyvin, sanoi Sosimov. — Nyt pitää minun lähteä, mutta ehkä taas palaan pian.

Hän kumarsi ja lähti.

— Kuinka sävyisä mies hän on, sanoi Pulcheria Alexandrovna.

— Sävyisä, taitava, pulska ja viisas mies, sanoi Raskolnikov vilkkaasti.

— En mitenkään voi muistaa, missä hänet olin nähnyt ennenkuin sairastuin. Hän, tuolla, myöskin on hyvä ihminen. Hän nyökäytti Rasumihiniin päin. — Pidätkö sinä hänestä, Dunja? kysyi hän nauraen.

— Minä pidän hänestä hyvin paljon, vastasi Dunja.

— Ah, millainen irvihammas sinä olet! huudahti Rasumihin punastuen ja masentuen minkä jälkeen hän nousi.

Pulcheria Alexandrovna hymyili ja Raskolnikov nauroi ääneensä.

— Minne sinä menet?

— Minun täytyy poistua. Minun täytyy välttämättömästi...

— Ei mikään ole välttämätöntä. Jää tänne. Sinä tahdot kai lähteä, koska Sosimov on lähtenyt? Ei sinun tarvitse. Mitä kello on? Jo kaksitoista?

Kuinka kaunis tuo kello on, Dunja. Miksi nyt olet niin hiljaa? Pitääkö minun aina puhua yksin?

— Kello on lahja Marfa Petrovnalta, vastasi Dunja.

— Se on hyvin kallisarvoinen, lisäsi Pulcheria Alexandrovna.

— Todellakin! Mutta se on niin suuri, melkein liian suuri naiselle.

— Minä pidän myöskin sitä suurena, vastasi Dunja.

— Luulin sen olevan lahjan Lushinilta, sanoi Raskolnikov.

— Ei, hän ei ole vielä lahjoittanut mitään Dunetshkalle.

— Todellakin! Äiti, muistatko kun olin *häneen* rakastunut ja tahdoin mennä naimisiin *hänen* kanssaan? sanoi Raskolnikov katsoen äitiinsä, joka tuli levottomaksi odottamattomasta kysymyksestä.

— Kyllä, rakas poikani, muistan kyllä.

— Mitä sanon minä siitä asiasta? En muista pitemmältä yhtenäisyyttä. Hän oli kivuloinen raukka, jatkoi Raskolnikov surullisella äänellä.

— Hän oli sangen hyväntekeväinen ja ihaili luostarielämää. Kerran hyrähti hän itkuun puhuessaan siitä kanssani. Niin, nyt muistan selvästi... Hän oli pieni ja ruma. En tiedä miksi häneen niin kiinnyin, mutta se oli arvattavasti hänen sairaloisuutensa tähden. Jos hän olisi ollut rampa ja kyttyräselkäinen, olisin häneen ehkä vielä enemmän rakastunut. Hän hymyili ajattelevasti ja jatkoi: — Se oli kevättunnelma —.

Raskolnikov katsoi jäykästi ja tarkkaavasti sisareen, mutta ei näyttänyt kuulleen eikä ymmärtäneen hänen sanojaan. Sitten hän nousi ja suuteli äitiä, minkä jälkeen hän asettui paikalleen.

— Sinä pidät hänestä vielä, sanoi äiti liikutettuna.

— Kenestä? Sinä puhut hänestä. Ei, minusta tuntuu, niinkuin se olisi tapahtunut toisessa maailmassa. Ja kaikki, mitä tapahtuu ympärilläni, tuntuu siltä kuin ei se tapahtuisi täällä...

Hän katsoi tarkasti läsnäolijoihin.

— Tuntuu siltä kuin näkisin teidät kaikki tuhannen virstan etäisyydellä... Mutta miksi puhumme tästä ja minkätähden kysytte minulta niin paljon? lisäsi hän harmistuneena.

— Sinulla on kurja huone, Rodja. Se on ruumisarkun näköinen, sanoi Pulcheria Alexandrovna katkaistakseen kiduttavan hiljaisuuden. — Olen varma siitä, että huone on suureksi osaksi syynä sinun surumielisyyteesi.

— Huone, niin, sitä olen myös itse ajatellut, vastasi hän hajamielisenä.

— Jos tietäisit, äiti, minkä erinomaisen ajatuksen sinä lausuit... lisäsi hän ja hymyili.

Ei paljoakaan puuttunut, että tämä olisi ollut hänelle vastenmielistä, huolimatta kolmevuotisesta erossa olostaan tämän seuran, näiden läheisten sukulaisten kanssa, mahdollisuuden seurauksena keskustella viattomasti heidän kanssansa. Mutta oli vielä seikka, jota ei voinut lykätä, vaan joka tavalla tai toisella vielä tänään oli ratkaistava ... sen hän oli varmasti päättänyt herätessään. Nyt hän iloitsi tästä asiasta kuin jostakin neuvosta.

— ... apropos, Dunja, alkoi hän jälleen vakavasti ja kuivasti, minun pitää ... tahdon luonnollisesti pyytää sinulta anteeksi mitä sinusta eilen lausuin; mutta katson velvollisuudekseni muistuttaa sinulle että en pääasiassa poikkea ajatuksestani. Jos joku meistä tekee väärin, niin et ainakaan sinä tee. Jos menet naimisiin Lushinin kanssa, en tunnusta sinua enää sisarekseni. Saat valita minun ja hänen välillään.

— Rodja, Rodja, se on aivan samaa kuin eilen! huudahti Pulcheria Alexandrovna. — Et kai aikonut sanoa itse tekeväsi jotakin, mikä on väärin?

— Rodja, sinä luultavasti edellytät, että minä syystä tai toisesta uhraan itseni jonkun edestä. Se ei ole oikein. Menen naimisiin yksinkertaisesti itseni tähden, koska se elämä, jota elän, on kuorma. Toiselta puolen olisin luonnollisesti sangen iloinen, jos voisin olla hyödyksi sukulaisilleni. Mutta tällä kannustuksella ei ole mitään vaikutusta päätökseeni...

— Hän valehtelee, ajatteli Raskolnikov. — Hän on jalomielinen, eikä tahdo tunnustaa, että hän aikoo tehdä minulle hyvän työn. Oi, niin katalaa ... hänen rakkautensa ei ole parempi kuin hänen vihansa. Miten minä — halveksin heitä kaikkia!...

— Lyhyesti ja selvästi, menen naimisiin Pietari Petrovitshin kanssa, jatkoi Dunetshka, — koska kahdesta pahasta asiasta valitsen helpomman. Aijon kunniallisesti täyttää velvollisuuteni, enkä tahdo ketään pettää. Minkä tähden sinä naurat? Dunetshka nousi äkkiä ja hänen silmänsä säkenöivät vihasta.

— Sinä tahdot siten — täyttää velvollisuutesi, sanoi hän.

— Niin, jossakin määrin. Pietari Petrovitsh on selvästi näyttänyt tavoissaan, mitä hän odottaa minulta. Hänellä on korkeat ajatukset itsestään, mutta toivon, että hän myöskin pitää minua arvossa. Miksi sinä taas naurat?

— Ja miksi sinä punastut? Sinä valehtelet, sisar, sinä tahallasi valehtelet. Sinä et voi kunnioittaa Lushinia. Minä olen hänet nähnyt ja puhunut hänen kanssaan. Sinä myyt itsesi rahasta ja teet siten häpeällisen teon. Se ilahduttaa minua, että vielä voit punastua häpeästä.

— Se ei ole totta, minä en valehtele, huusi Dunetshka menettäen kokonaan kylmäverisyytensä. — En tahtoisi mennä naimisiin hänen kanssaan, jos en olisi vakuutettu hänen kunnioituksestaan minua kohtaan ja myöskin vakuutettu siitä, että minä voin häntä pitää arvossa. Onneksi voin saada siitä varmuuden jo tänään. Mutta jos sinulla olisi oikein, jos minä todellakin olen päättänyt tehdä häpeällisen teon eikö silloin olisi kovasydämistä puhua siten minulle? Miksi vaadit minulta urheutta, jota ei itselläsikään ole? Se on tyranniutta! Jos joku siinä epäonnistuu, olen se ainoastaan minä. En vielä ole tehnyt mitään murhaa!... Miksi katselet minua sillä tavalla? Miksi kalpenet? Rodja, mikä sinun on, rakas Rodja?

— Herra Jumala, hän on saattanut hänet sairaaksi, huudahti Pulcheria Alexandrovna.

— Ei, ei, minua vain alkoi pyörryttää. Hm, mitä se olikaan, jota minun piti sanoa?... Nyt tiedän sen... Miten sinä tänään jo voit olla vakuutettu siitä, että hän kunnioittaa ja pitää arvossa sinua? Eikö se ollut niinkuin sanoit? Tahi olenko väärin kuullut?

— Äiti, näytä hänelle Pietari Petrovitshin kirje, pyysi Dunja. Vapisevin käsin ojensi Pulcheria Alexandrovna Rodjalle kirjeen. Hän otti sen uteliaana, mutta ennenkuin hän luki sen katsoi hän Dunetschkaan ja virkkoi:

— Se on kuitenkin ihmeellistä, sanoi hän hitaasti ja ikäänkuin uusi ajatus olisi hänen päähänsä pälkähtänyt, — että olen niin kiivas. Jumalan nimessä mene naimisiin kenen kanssa tahdot! Tuntui siltä kuin hän olisi itsekseen puhunut, mutta hän puhui kovasti ja katsoi hämillään sisareensa.

Vihdoin hän avasi kirjeen ja luki sen kahdesti hitaasti ja tarkasti.

Pulcheria Alexandrovna oli hyvin levoton.

— On kuitenkin hyvin naurettavaa, sanoi Raskolnikov mieltävänä, samassa antaen kirjeen takaisin ja kenenkään puoleen suoraan kääntymättä. — Hän on lakimies, asianajaja ja kuitenkin kirjoittaa niin huonosti.

He hengittivät helpommin. He olivat odottaneet kuulevansa jotakin toista.

— He kirjoittavat kaikki sillä tavalla, sanoi Rasumihin.

— Oletko lukenut kirjeen?

— Olen.

— Olemme näyttäneet sen hänelle, Rodja, alkoi Pulcheria Alexandrovna hieman neuvottomana.

— Se on erästä lajia kansliatyylä, keskeytti hänet Rasumihin ... he kirjottavat oikeusasiakirjojaan sillä tavalla.

— Oikeusasiakirjojaan. Niin, aivan oikein, oikeusasiakirjansa ja liikekirjeensä... Se ei ole niinkään hullusti kirjoitettu, mutta se ei myöskään selitä, että mies olisi mikään stilisti, se on liian liikemiesmäistä.

— Pietari Petrovitsh ei ensinkään salaa sitä, että on saanut ainoastaan vähän opetusta. Hän kehuu sitä, että on itse itselleen raivannut tien, sanoi Avdotja Romanovna painolla tehden veljen äänen kuulumattomaksi.

— Noh, entäpä sitten? Jos hän itseään kehuu, on hänellä ehkä syytä siihen ... siitähän en sanokaan mitään. Mutta älä luule, sisar hyvä, että millään tavalla tahtoisin loukata sinua sentähden että esitän näin vähäpätöisen huomautuksen. Mutta on vielä eräs kohta kirjeessä, josta tahtoisin huomauttaa ja joka ei ole niinkään vähäarvoinen. Siinä on: "Saatte silloin itse vastata seurauksista"; se on selvä ja tärkeä; sitäpaitsi juttelee hän heti lähtevänsä tiehensä, jos minä olisin saapuvilla. Tämä puhe, lähteä tiehensä, merkitsee samaa kuin tahtoa hylätä teidät molemmat, jos ette tottele häntä, ja vielä päälle päätteeksi hylätä teidät nyt, kun on saattanut teidät tulemaan Pietariin. No, mitä luulet, voiko sanoa itsensä yhtä loukkaantuneeksi Lushiniin sellaisista, kuin jos esimerkiksi hän tuolla (hän osoitti Rasumihinia) tai Sosimov tahi joku muu meistä olisi jotenkin samalla tavalla kirjottanut?

— Ei, ei, vastasi Dunja vilkkaasti, — tiedän kyllä, että hän ilmaisee itsensä naivisti, mutta se ehkä riippuu siitä, että hänellä ei ole niinkään helppo kirjottaa...

— Se on kansliatyylä ja kun siihen tottuu, ei ole helppo kirjottaa toisin, se on ehkä sen takia tullut enemmän tahdittomaksi kuin on ollut tarkoitus. Mutta kirjeessä on vielä eräs kohta, josta tahdon huomauttaa. Annoin leskelle eilen rahaa, tuolle raukalle, sairaalle, onnettomalle leskelle, en "tekosyillä että ne olisivat käytettävät hautausta varten," vaan juuri hautaukseen, enkä antanut niitä tyttären käteen, tytön, joka on tunnettu huonosta elämästään, kuten hän kirjoittaa (ja jonka eilen näin ensimmäisen kerran elämässäni), vaan lesken. Tästä kaikesta näkyy selvästi, että hän tahtoo vaan mustata minua teidän silmissänne ja saattaa meidät epäsopuisiksi; sen lisäksi

osottaa tämä miehen arvoa, ja luulenpa ettei hän suinkaan varsin korkealle asetu. Sanon tämän vaan sentähden, että sinä ajattelisit sitä ja sentähden että sydämestäni tahdon sinulle hyvää...

Dunetshka ei vastannut. Hän oli jo edeltäkäsinkin tehnyt päätöksensä. Hän odotti ainoastaan iltaa.

— Minkä päätöksen olet tehnyt, Rodja? kysyi Pulcheria Alexandrovna, joka enemmän kuin koskaan ennen tunsikin itsensä onnettomaksi poikansa kylmän äänenpainon johdosta.

— Mitä sinä tuumaat, äiti?

— Pietari Petrovitsh kirjoittaa, että jos hän tapaa sinut luonamme, lähtee hän tiehensä. Mitä aijot tehdä?

— Sinä, äiti ja Dunja ratkaisette nyt asian. Minä teen, miten parhaaksi näette, lisäksi hän kuivasti.

— Dunetshka on jo tehnyt päätöksensä ja minä hyväksyn sen täydellisesti, kiirehti Pulcheria Alexandrovna sanomaan.

— Olen päättänyt Rodja, sydämellisesti pyytää sinua tulemaan luoksemme illalla. Tahdotko tulla? sanoi Dunja.

— Kyllä tahdon.

— Pyydän myös teitä olemaan niin hyvän ja tulemaan luoksemme kello kahdeksan, sanoi hän Rasumihinille. — Äiti, minä kutsun myöskin herra Rasumihinin.

— Se on oikein, Dunetschka. Suuttukoon Pietari Petrovitsh, jos tahtoo, sanoi Pulcheria Alexandrovna päättävästi.

IV.

Samassa silmänräpäyksessä aukeni ovi hiljaa ja nuori tyttö astui sisään luoden ujon katseen ympärilleen. Kaikki katsoivat häneen uteliaasti ja hämmästyneinä. Raskolnikov tunsikin hänet heti.

Hän oli Sofia Semjonovna Marmeladovna.

Raskolnikov ei ollut koskaan ennen nähnyt häntä kuin eilen ja hän oli silloin esiintynyt hänelle aivan toisena persoonallisuutena. Hän oli sangen nuori, näytti melkein lapselta, ja hänen kasvoillaan väikkyi avonainen hyvän ilmaus. Kun hän odottamatta

näki huoneen täynnä ihmisiä, tuli hän sekä neuvottomaksi että menetti tajunsakin, sopersi kuin pieni lapsi ja näytti heti tahtovan kääntyä takaisin.

— Ah, tekö se olette? sanoi Raskolnikov hämmästyen, mutta tuli samalla sangen neuvottomaksi. Hänen juolahti heti mieleensä, että äiti ja sisar Lushinin kirjeestä jo olivat saaneet tiedon eräästä työstä, joka "oli tunnettu huonosta elämästään." Aivan äskettäin hän oli sanonut, että hän ei ollut nähnyt tuota tyttöä enemmän kuin yhden kerran, ja nyt tämä äkkiä astui ovesta sisään. Hän ajatteli myöskin sitä, ettei ollut tehnyt vastaväitettä, ilmausta "huonosta elämästään" vastaan. Mutta kun hän lähemmin katseli tuota olento-raukkaa huomasi hän, että tyttö oli masennettu ja neuvoton, ja kun tämä teki tuskallisen liikkeen juostakseen tiehensä, kävi hänen sääliksi.

— En odottanut teitä, sanoi Raskolnikov hätäisesti ja pidätti hänet katseellaan. — Istukaa. Tulette luultavasti Katarina Ivanovnan käskystä. Istukaa tänne.

Rasumihin, joka istui eräällä oven luona olevista tuoleista, nousi Sonjan sisään astuessa, antaakseen hänelle tilaa. Raskolnikov aikoi alussa osottaa hänelle paikan sohvan nurkassa, missä Sosimov oli istunut, mutta ajatteli että olisi liian tuttavallista pyytää tyttöä istumaan sohvaan, jota hän käytti vuoteenaan. Hän käski hänet sentähden istuutumaan Rasumihinin tuolille.

— Ja istu sinä tänne, sanoi hän Rasumihinille osottaen hänelle sitä sohvan nurkkaa, missä Sosimov oli istunut.

Sonja istuutui melkein tuskasta vavisten ja katsoi ujosti molempiin naisiin. Voitiin nähdä, että hänestä tuntui käsittämättömältä se, että hän oli saattanut istuutua siihen. Kun tämä ajatus pisti hänen päähänsä, nousi hän heti, kääntyen suuresti hämmentyneen Raskolnikovin puoleen.

— Minä ... minä ... tahdon ainoastaan silmänräpäyksen vaivata teitä, alkoi hän änkyttäen. — Tulen Katarina Ivanovnan luota. Hänellä ei ollut ketään muuta lähettä. Hän on käskenyt minun pyytää teitä tulemaan huomisaamuna varhain messuun, sielumessuun ja sitten ... tulemaan meille ... hautajaisaterialle... Jos tahdotte tehdä hänelle sen kunnian.

— Kiitän, koetan tehdä parhaani. Mutta istukaa. Teillä ei kai ole niin kiirettä? Viivytän teitä ainoastaan pari minuuttia.

Hän ojensi tuolin lähemmäksi Sonjaa. Hän istuutui luoden katseensa alas. Raskolnikovin kalpeat kasvot tulivat tulipunaisiksi. Hän oli ikäänkuin muuttunut ja hänen silmänsä loistivat.

— Äiti, sanoi hän lujalla äänellä, tämä on Sofia Semjonovna Marmeladova, onnettoman Semjon Saharovitsh Marmeladovin tytär, saman miehen jonka yli ajettiin minun läsnäollessani ja josta minä jo olen kertonut...

Pulcheria Alexandrovna katsoi Sonjaan silmiään räpäyttäen. Vastoin pelkoansa Rodjan ankaran ja vaativan äänenpainon tähden ei hän voinut kieltäytyä tästä tyydytyksestä. Dunetshka loi vakavan ja kummallisen katseen tyttö raukkaan. Sonja ei kohottanut katsettaan, kun Raskolnikov esitti hänet heille, vaan tuli yhä enemmän hämilleen.

— Tahdon kysyä teiltä, jatkoi Raskolnikov, — miten te olette kotonanne järjestäneet. Eikö teitä ole häirinnyt poliisi esimerkiksi?

— Ei, kaikki on mennyt hyvin, mutta naapurit ovat pahoja —.

— Minkätähden?

— Koska ruumis on ollut siellä niin kauvan. On niin kuuma ilma ... viemme hänet kirkkomaan hautakappeliin illalla. Katarina Ivanovna pyytää teitä tekemään meille sen kunnian, että huomenna tulette sielumessuun kirkkoon ja senjälkeen seuraatte kotiin ja otatte osaa hautausateriaan.

— Hän tahtoo siis viettää muistojuhlaa?

— Niin, hän tarjoo ainoastaan kylmää ruokaa. Hän on käskenyt minun kiittämään teitä avustanne, jonka hän sai eilen. Jos ette olisi osottanut meille niin suurta hyvyttä, emme olisi voineet haudata häntä.

Tytön huulet ja leuka vapisivat suonenvedontapaisesti, mutta hän hillitsi itsensä ja loi silmänsä lattiaan.

Keskustelun aikana katsoi Raskolnikov häneen tarkasti. Ne olivat laihat, surulliset, kalpeat ja jotenkin säännöttömät kasvot, terävä nenä ja leuka. Ei voitu häntä edes sanoa kauniiksi, mutta hänen siniset silmänsä olivat kirkkaat, ja kun ne vilkastuivat, oli ilmaus kasvoilla niin hyvä ja sydämellinen, että ehdottomasti tunsu mieltymystä häneen. Hänen kasvoillaan ja koko hänen olemuksessaan ilmeni luonteenomainen kuva. Huolimatta kahdeksastatoista ikävuodestaan näytti hän vielä melkein lapselta.

— Onko Katarina todellakin siinä tilassa, että hän niillä vähillä varoilla, jotka ovat hänen käytettävänänsä voi tarjota vieraspidot? kysyi Raskolnikov pitentääkseen keskustelua.

— Ruumisarkku on niin yksinkertainen kuin suinkin ja me olemme jo arvioineet kulungit. Katarina Ivanovna tahtoo niin mielellään viettää muistojuhlaa.

— Niin, sen kyllä uskon. Mutta miksi katselette niin tarkasti ympärillenne huoneessa? Äitini sanoo myöskin, että se on ruumisarkun näköinen.

— Te annoitte eilen meille kaikki rahanne, sanoi Sonetshka äkkiä vapisevin huulin.

Raskolnikovin kurja asunto oli heti herättänyt hänen huomionsa ja nämä sanat pääsivät häneltä tahtomattaan. Syntyi hiljaisuus. Dunetshkan silmät muuttuivat ystävällisemmiksi ja Pulcheria Alexandrovna katsoi lempeästi Sonjaan.

— Rodja, sanoi hän nousten, me luonnollisesti syömme päivällisen toistemme seurassa. Tule, Dunetshka ... mutta sinun pitäisi mennä ulos vähän kävelyllä, Rodja, ja sitten levätä vähän, tule sitten luoksemme. Olen peloissani, että olemme rasittaneet sinua.

— Kyllä, kyllä tulen, vastasi hän. Minulla on sitäpaitsi eräs asia toimitettavana.

— Et kai sinä aijo syödä yksin? huudahti Rasumihin ja katsoi hämmästyneenä häneen. Mikä sinun on?

— En, minä tulen tietystikin; Voit vielä kai hetken viipyä luonani. Sinä et kai heti tarvitse häntä, äiti tahi...

— En, en! Te, Dimitri Prokofjitsh, kai myöskin osotatte meille sen ilon, että syötte päivällistä kanssamme?

Rasumihin kumarsi ilosta loistaen. Silmänräpäyksen ajan he kaikki olivat hyvin hämillään.

— Hyvästi, Rodja. Hyvästi Nastasja!

Pulcheria Alexandrovna tahtoi myöskin nyökäyttää Sonjalle, mutta se ei tahtonut onnistua, ja hän jätti äkkiä huoneen.

Mutta Avdotja Romanovna odotti kunnes hänen vuoronsa tuli ja hän seurasi äidin jälessä, tehden ystävällisen ja kohteliaan kumarruksen päällään.

Sonetshka tuli neuvottomaksi ja vastasi surullisesti ja hätäisesti tervehdykseen ja melkein tuskallinen tunne väikkyi hänen kasvoillaan, kuin jos Avdotja Romanovnan huomio ja kohteliaisuus olisi tehnyt hänelle pahaa.

— Hyvästi, Dunja! huusi Raskolnikov hänen jälkeensä. Ojenna minulle kätesi.

— Olenhan jo sen ojentanut. Oletko jo unohtanut sen? vastasi Dunja ja kääntyi ympäri.

— No, mitä se tekee, ojenna kätesi vielä kerran.

Ja hän puristi kovasti sisarensa sormia. Dunetshka hymyili, punastui ja tempasi kätensä pois seuratakseen äitiänsä.

— No, kiitän teitä! sanoi Raskolnikov Sonjalle ja katsoi ystävällisesti häneen, — nyt tahdomme toivottaa vainajalle ikuista autuutta ja elossaolijat eläkööt! Eikö totta? Onhan se niin?

Sonja tuijotti hämmästyneenä Raskolnikoviin. Hänen kasvonsa muuttuivat äkkiä iloisiksi. Hän loi vuorostaan läpitunkevan katseen tyttöön ja ajatteli, mitä tytön manalle mennyt isä oli kertonut hänen kohtalostaan.

* * * * *

— Jumalani, Dunetshka, tunnen itseni sangen iloseksi, että pääsimme ulos, sanoi Pulcheria Alexandrovna heti kun olivat ennättäneet kadulle. — Sitä en koskaan ajatellut vaunussa eilen, että tulisin iloseksi siitä.

— Olen varma siitä, että hän on vielä hyvin sairas. Hänen terveytensä ehkä on kärsinyt siitä, että hänellä on ollut huolta meidän tähtemme. Jos otamme sen huomioon, voimme antaa hänelle paljon anteeksi.

— Mutta sinähän et juuri ole ollut myöntäväinen, katkasi hänet äiti tulistuneesta ja vilkkaasti. Katsos, kun istuin ja katselin teitä molempia, huomasin sinun olevan hänen kaltaisensa, ei niin paljon ulkonaisesti kuin sisäisesti. Te olette molemmat surumielisiä, pessimistisiä, kiivaita, ylpeitä ja jaloja. — Eihän ole ajateltavissakaan, että Rodja olisi itsekäs, uskot kai sen, Dunetshka? Mutta ajatellessani, mikä meitä illalla odottaa, kauhistun.

— Älä ole levoton äiti.

— Mutta ajattele, Dunja, millaisessa asemassa olemme. Ajattele, jos Pietari Petrovitsh peräyttää sanansa! huudahti Pulcheria Alexandrovna-raukka varomattomasti.

— Siinä tapauksessa emme ole mitään hänessä menettäneet, vastasi Dunja halveksivalla äänellä.

— Oli parasta, että läksimme tiehemme, jatkoi äiti. — Hänellä näytti olevan kiireellistä tehtävää. Hänen huoneessaan oli tavattoman kuuma. Mutta joka tapauksessa on täällä kadulla yhtä kuumaa. Herra Jumala, mikä kaupunki tämäkin on! Odota vähän! Etkö voi välttää ihmisiä. He tuuppivat sinut kumoon ... tuolla kulettavat he pianoa... he aina menevät tielle... Tuon tytön takia olen myöskin peloissani.

— Minkä tytön?

— Sofia Semjonovnan, joka oli siellä.

— Miksi äiti on peloissaan hänen tähtensä?

— Minä aavistan, Dunja. Usko minua, jos tahdot, mutta hänen sisään astuessaan käsitin, että tässä meillä on selitys kaikkeen.

— Ei, ei suinkaan. Äidillä on usein niin naurettavia aavistuksia. Rodja ei ole koskaan ennen nähnyt tyttöä kuin eilen ja tuskin tunsii häntä, kun hän astui huoneeseen tänään.

— Saat nähdä vielä! Hän saattoi minut sangen levottomaksi. Oikein pelästyin, kun hän katsoi minuun. Saatoin tuskin istua hiljaa, kun Rodja sanoi meille hänen nimensä... Pietari Petrovitshhan myöskin kirjoitti hänestä... Hän piti tyttöä arvossa.

— Niin, kirjoitetaan niin paljon. Meistä kirjoitettiin myöskin erityistä, äiti on varmaan jo unohtanut sen. Mitä minä käsitan, olen täydellisesti vakuutettu siitä, että hän on hyvä tyttö. Kaikki muu on vain juorua.

— Sitä tahdon minäkin toivoa.

— Pietari Petrovitsh on takanapuhuja! Nämä sanat pääsivät Dunjalta vasten tahtoa.

— Minulla on jotakin sanottavaa sinulle, sanoi Raskolnikov ja veti Rasumihinin ikkunan luo.

— Saanko sanoa Katarina Ivanovnalle, että tulette? sanoi Sonja äkkiä aikoen poistua.

— Odota vähän, Sofia Semjonovna. Meillä ei ole mitään salaisuuksia ettekä te häiritse meitä. Tahtoisin mielelläni puhua pari sanaa kanssanne. Hän kääntyi uudestaan Rasumihinin puoleen. — Tunnethan hänet ... mikä hänen nimensä taas onkaan ... Porfyrius Petrovitsh.

— Me olemme sukua keskenämme. Miksi kysyt sitä? lisäsi Rasumihin vilkkaasti ja uteliaasti.

— Hänellähän on tuo juttu, murhajuttu?

— Niin ... sitten vielä... Rasumihin tirkisti hämmästyneenä häneen.

— Hän on kuulustellut heitä, jotka ovat pantanneet omaisuutensa vanhukselle? Minulla on myös muutamia pikkuesineitä siellä, mutta ne ovat minulle kallisarvoisia. Sormus, jonka sisareni antoi erotessani ja hopeakello jonka olen perinyt isältäni. Mitä minun nyt pitää tehdä? En millään muotoa hävittäisi niitä. Olin peloissani, että äitini kysyisi kelloa. Siinä on kaikki, mitä meillä on isäni omaisuudesta. Mitä minun on

tehtävä? Neuvo minua! Tiedän että meidän täytyy kääntyä poliisikonttorin puoleen. Mutta eikö olisi parempi kääntyä suoraan Porfyriuksen puoleen? Tahdon saada asian ratkaistua niin pian kuin mahdollista. Saatpas nähdä, että äiti kysyy kelloa päivällispöydässä.

— Älä lähde poliisikonttoriin, vaan Porfyriuksen luo! huudahti Rasumihin syvästi liikutettuna. — Ah, miten se minua ilahduttaa! Menkäämme heti hänen luokseen. Hän asuu tässä lähellä.

— Menkäämme.

— Hän tulee erittäin iloseksi saadessaan tutustua sinuun. Eilen viimeksi puhuin sinusta hänen kanssaan. Sinä siis tunsit tuon vanhan vaimon ... sehän oli erittäin hauskaa, ah ... Sofia Ivanovna...

— Sofia Semjonovna, oikaisi Raskolnikov. Sofia Semjonovna, hän on minun ystäväni, Rasumihin, sangen hyvä ihminen...

— Ehkä meidän pitäisi nyt mennä... alkoi Sonja uudestaan katsomatta Rasamihiniin ja tullen yhä enemmän neuvottomaksi.

Menkäämme sitten, sanoi Raskolnikov, tulen luoksenne tänään Sofia Semjonovna, sanokaa minulle, missä asutte?

Hän vältti tytön katsetta ja hänellä näytti olevan kiire. Sonja sanoi hänelle osotteensa ja punastui. He menivät yhdessä ulos.

— Etkö sulje ovea? lausui Rasumihin, kun he seisoivat rappusilla.

— En koskaan!... En kahteen vuoteen ole sulkenut sitä. Onnellisia ihmisiä, joilla ei ole mitään salattavaa! sanoi hän hymyillen Sonjalle.

He pysähtyivät portin luona.

— Teidän tienne menee oikealle, Sofia Semjonovna. Miten saatoitte löytää tänne? sanoi hän, mutta tuntui siltä kuin hänellä olisi ollut aivan toista mielessä. Hän tahtoi vielä kerran katsoa tytön kirkkaita, rauhallisia silmiä, mutta hän ei tahtonut siinä oikein onnistua.

— Tehän sanoitte osotteenne Poletshkalle eilen.

— Poljalle, aivan niin, se on totta. Pikku Poletshkahan ... on sisarenne?

— On. Olen ennen kuullut isäni puhuvan teistä, mutta en ollut kuullut nimeänne ... isäni sanoi, ettei hän itsekään tiennyt... Sain tietää tänään ja kun tulin portille kysyin

minä: "Asuuko Rodion Romanovitsh Raskolnikov täällä?" Mutta hyvästi nyt, sanon Katerina Ivanovnelle...

Tyttö oli iloissaan päästessään eroon ja katosi lähimmän nurkan taa. Hän saattoi nyt ajatella, miten hän oli elänyt, punnita jokaista sanaa, jonka oli lausunut, ja unohtaa jokaisen sanan muistostaan. Ei koskaan, ei koskaan hän ollut tuntenut sellaista tunnetta. Uusi maailma oli äkkiä avautunut hänen sieluunsa. Äkkiä juolahti hänen mieleensä että Raskolnikov tahtoi itse tulla hänen luoksensa, ehkä hän tulee jo tänään, ehkä piankin.

— Ettei vain tulisi tänään, oi, ettei vain tänään, änkytti hän raskaalla mielellä ikäänkuin lapsi, joka on suruissaan. Jumalani, hän tulee luokseni ... huoneeseeni... Oi Jumalani.

Siinä silmänräpäyksessä hän luonnollisesti ei voinut huomata erästä vierasta herraa, joka oli melkein hänen kantapäillään. Hän oli seurannut häntä aina siitä saakka kun hän astui ulos portista. Samalla kertaa kun kaikki kolme seisoivat käytävällä, oli tämä herra mennyt ohi ja kun hän kuuli Sonjan sanovan: "Asuuko Rodion Romanovitsh Raskolnikov täällä?" hätkähti hän ja kääntyi katsomaan heitä kaikkia, mutta etenkin Raskolnikovia, jota Sonja oli sanoillaan tarkottanut. Hän katsoi tarkasti rakennusta ja painoi sen mieleensä. Sitten jatkoi hän matkaansa kenenkään kiinnittämättä häneen huomiota. Mutta hänen askeleensa olivat pitkäväteiset ja hänen liikkeissään oli jotakin matelevaista. Hän odotti Sonjaa huomattessaan, että hän erosi ja otaksuessaan, että hän aikoi kotiin.

— Minne hän mennee? Olen kerran ennenkin nähnyt nuo kasvot, ajatteli hän, siitä tahdon vielä ottaa selvää... Kun hän oli tullut kulmaukseen kiirehti hän toiselle puolen katua, kääntyi ympäri ja näki Sonjan tulevan mitään huomaamatta. Hän ei jättänyt Sonjaa näkyvistään, vaan seurasi häntä koko matkan.

Mies oli noin viisikymmen vuotias, keskikokoinen, vahvarakenteinen ja leveäharteinen mies. Hänen pukunsa oli soma ja hän näytti varakkaalta mieheltä. Leveät kasvot eivät olleet epämiellyttävät, ja iho oli punakka. Tuuhea, vaalea tukka oli vähän harmaantunut, ja parta hieman enemmän. Hänen silmänsä olivat siniset ja kylmät, mutta viisaan näköiset. Hän näytti olevan hyvin säilynyt mies, ja näytti nuoremmalta kuin hän todellisuudessa oli.

Kun Sonja oli tullut kanavan luo, huomasivat he molemmat olevansa yksin käytävällä. Hän saattoi nyt paremmin tarkata Sonjaa ja näki selvästi, että hän kävi ajatuksissaan. Kun Sonja oli ehtinyt rakennuksen luo, valitsi hän rapun oikealla, talon kulmassa.

— Ha, mutisi tuntematon ja seurasi hänen jälessään. Nyt vasta huomasi Sonja hänet. Hän nousi neljänteen kerrokseen ja soitti ovea n:o 9, johon oli kirjoitettu liidulla: "Kapernaumov, räätäli."

Aha! toisti tuntematon hämmästyen kohtauksesta, minkä jälkeen hän soitti ovea, joka oli merkitty n:o 8. Molemmat ovet olivat noin kuuden askeleen etäisyydellä toisistaan.

— Asutteko Kapernaumovin luona, sanoi hän hymyillen Sonjalle. Eilen hän käänsi liivini. Minä asun tässä Gertrud Karlovna Rösslichin luona ... se oli kummallinen sattuma. Sonja katsoi tutkien häneen.

— Olemme niin muodoin naapureja, jatkoi tuntematon. Olen ainoastaan kolme päivää ollut kaupungissa. Hyvästi!

Sonja ei vastannut. Ovi avattiin ja hän kiirehti huoneeseensa.

* * * * *

Matkalla Porfyriuksen luo näkyi Rasumihinissa voimakasta mielenliikutusta.

— Olen sangen ilonen, veljeni, sanoi hän useampia kertoja, — oli hauskaa!... olen sangen iloinen.

— Mistä sinä oikeastaan iloitset? ajatteli Raskolnikov.

— Minähän en tiennyt, että sinäkin olet pantannut jotakin tuolle vanhalle akalle. Onko siitä pitkä aika, kun viimeksi olit hänen luonaan?

— Koska viimeksi kävin siellä! Raskolnikov vaikeni ja oli ajattelevinaan. — Niin, nyt tiedän! Luulen että olin kolme päivää ennen hänen kuolemaansa hänen luonaan. En voi vieläkään lunastaa panttejani, sillä minulla ei ole kuin rupla rahaa jälellä, saan kiittää kirottua kuumekohtausta, joka minulla oli eilen!...

Hän mainitsi kuumekohtauksen erityisellä painolla.

— Se oli siis sentähden, kun sinä sillä kertaa niin ... hämmästyit, sanoi Rasumihin. Kuumeesi kestäessä sinä haaveksit yhä sormuksista ja vitjoista. Nyt käsitän kaikki.

— Aha, siis on tämä ajatus iskenyt myös heidän päähänsä, ajatteli Raskolnikov. Tämä ihminen tahtois ristii itsensä minun tähteni ja kuitenkin hän on iloinen siitä, että kaikki oli tullut selväksi.

— Luuletko, että tapaamme hänet? sanoi hän ääneen.

— Luulen, että tapaamme, vakuutti Rasumihin. — Hän on kunnon mies veikkoseni, uskotko! Hän on hyvin epäluulonen, skeptikko, kyynikko, pitää toisten

uskottelemisesta, se on nenästä vetämisestä. Mutta asiansa hän käsittää perinpohjin. Viime vuonna keksi hän murhamiehen vaikka ei jälkiäkään ollut näkyvissä. Hänellä on hyvä halu tutustua sinuun.

— Mistä sen päätät?

— Se ei ole sentähden ... katsos, sittenkuin sairastuit, olen usein puhunut sinusta, ja kun sain tietää, että olosuhteesi eivät salli sinun jatkaa lakitieteellisiä opintoja, arveli hän, että se olisi suuri synty sinulle. Minä päätin siitä ... niin, tietystikin kaikki, en ainoastaan ... eilen on Sametov myös ... voitko ajatella, Rodja, niin minä juovuspäissäni eilen riitelin kotiin mennessämme ... olen nimittäin peloissani siitä, mitä sinä Jumala ties ajatteletkaan.

— Mitä sinä tarkoitat? He pitivät minua luultavasti vähämielisenä. Ehkä heillä oli oikein. Hän hymyili väkinäisesti.

— Niin ... niin ... lorua! Se on, ei... Oh, katsos, me tappelimme ollessamme hutikassa. Tyhmyyksiä kaikki.

— Miksi pyydät itseltäsi anteeksi? Kaikki on niin vastenmielistä, sanoi Raskolnikov liian hienotunteisesti. Se oli osaksi teeskentelyä.

— Käsitän kyllä aivan hyvin. Vakuutan sinulle että, käsitän sen. On suuri häpeä sanoa jotakin sellaista...

— Noh, älä puhu siitä, onko se suuri häpeä!

Molemmat vaikenivat. Rasumihin oli tavattoman ilonen. Raskolnikov huomasi sen ja häntä inhotti. Se, mitä Rasumihin äskettäin oli kertonut Porfyriuksesta, saattoi hänet myös levottomaksi.

— Hänen edessään saa myöskin olla olevinaan sairas ... ja niin luonnollisesti kuin mahdollista. Hänen sydämensä sykähteli ja hänen poskensa olivat kalpeat. Olisi luonnollisesti parasta, jos ei tarvitsisi ilmaista ensinkään itseään, itsepäisesti karttaa kaikki ... ei, se olisi luonnollista... No, tuli mitä tahansa ... saamme nähdä ... aivan pian ... ehkä teen tyhmästi mennessäni sinne? Eikö hyttynen itsestään lennä valoa kohti? Miten sydämeni lyö ... se ei ensinkään kelpaa.

— Tuossa harmaassa talossa hän asuu, sanoi Rasumihin.

— Tärkeintä on, tietääkö Porfyrius, että eilen olin tuon vanhan noidan asunnossa ... ja puhuin verestä. Siitä otan selvän heti, kun tulen sisään. Saatan sen ehkä huomata hänen naamastaan, muuten ... saattaisin olla mennyttä kalua ... otan selvän siitä.

— Tiedätkö, sanoi hän ja hymyili veitikkamaisesti, olen selvästi huomannut, että sinä sitten eilisen olet ollut erinomaisen liikutetussa mielentilassa.

— Minä? En ensinkään ole liikutettu, sanoi Rasumihin, mutta säpsähti kysymyksestä.

— Aivan varmaan, veikkoseni, sen huomaa helposti sinusta. Istuit tuolilla, missä sinulla koskaan ei ole tapana istua, kaukana syrjässä ja hypähdit äkkiä ylös ilman syytä, ikäänkuin sinulla olisi ollut suonenveto. Milloin olit surumielinen, milloin erinomaisen ilonen ja olit niin makea kuin puhtain sokeri. Sinä punastuit ja erittäinkin silloin, kun sait päivälliskutsun.

— Valehtelet!... Mitä sinä oikeastaan tarkoitat?

— No, miksi vääntelet ja kääntelet itseäsi kuin koulupoika? Nyt punastut taas!

— Sitten olet aika aasi!

— Miksi tulet niin neuvottomaksi, Romeo! Kerron sen jossakin, ha, ha ha! ja äiti nauraa ... ja...

— Mutta onko se todellakin vakaumuksesi? Mitä se merkitsee? Rasumihin tuli aivan hämilleen ja kylmät väreet karmivat kauhusta hänen selkäpiitään. — Mitä ajattelet sanoa heille? Minä, veli ... hyi, mitä sinä juttelet!

— Olet punanen kuin ruusu. Jospa tietäisit, miten kauniilta näytät! Romeo in folio! Entä miten soma oletkaan! Oletpa vielä pessyt itsesi puhtaaksi tänään, puhdistanut kyntesikin, eikö totta! Koska ennen olet itseäsi niin vaivannut. Kumarruppas, luulen että olet pumadalla hiuksesikin rasvannut!

— Sika!

Raskolnikov nauroi ääneensä saapuessaan Porfyrius Petrovitshin asunnon ovelle. Se oli juuri hänen tarkoituksensa. Huoneen sisällä voitiin kuulla, että hän nauroi eteisessä.

— Ei sanaakaan enää — muuten lyön sinut mäsäksi! kuiskasi Rasumihin ravistaen häntä kiivaasti.

V.

Sisään astuessaan näytti Raskolnikov henkilöltä, joka suurella vaivalla pidättää aika naurua. Hänen taakseen ilmestyi pitkä Rasumihin, joka oli aivan punanen vihasta ja häpeästä. Sekä hänen kasvonsa että hänen käytöksensä olivat tällä hetkellä nauruhermoja kutkuttavat ja synnyttivät Raskolnikovissa ilosuutta.

Huoneen omistaja seisoi keskellä permantoa ja katseli heitä kysyvästi. Raskolnikov ojensi hänelle kätensä samalla ilmeisesti ponnistellen naurua vastaan. Mutta tuskin oli hän sanonut paria sanaa, ennenkuin hän tahtomattaan tuli katsoneeksi Rasumihiniin ja silloin alkoi hän nauraa uudelleen. Se kiihkeä suuttumus, mikä Rasumihinissa syntyi tämän sydämellisen naurun johdosta, vaikutti sen, että kohta näytti vallan luonnolliselta. Rasumihin näytti vallan auttavan Raskolnikovia hänen suunnitelmissaan.

— Piru vieköö! huusi Rasumihin lyöden nyrkkinsä pieneen pyöreeseen pöytään, jolla oli äsken tyhjennetty teelasi. Pöytä särkyi ja pirstaleet lensivät ympäri huonetta.

— Mitä tämä kaikki merkitsee? Kuka maksaa minulle särjetyt esineeni? huudahti Porfyrius Petrovitsh ilosella äänellä.

Rasumihin, joka oli vallan nolostunut lyötyään säpäleiksi pöydän ja lasin, käänsi selkensä hänelle, sylki kiihtyneenä ja katseli synkästi ikkunasta. Sametov, joka oli istunut eräässä nurkassa vierasten sisään tullessa, nousi ja odotti jotakin enempää. Hän väänsi suunsa hymyyn, mutta katseli epäilevästi koko kohtausta ja näytti hieman alakuloseksi Raskolnikovin nähdessään. Sametovin odottamaton läsnäolo teki Raskolnikoviin epämieluisuuden vaikutuksen.

— Pyydän anteeksi, sanoi hän hieman alakuloseksi; — nimeni on Raskolnikov.

— Minua huvittaa tutustua teihin. Mikä hänen on? Eihän hän edes aijo tervehtiäkään meitä, sanoi Porfyrius Petrovitsh osottaen Rasumihia.

— Minä en käsitä, miksi hän on niin raivostunut minulle. Minä vain sanoin hänelle tiellä, että hän oli Romeon kaltainen ja todistin sen myös. Muuta se ei ollut.

— Sinä olet aasi! huudahti Rasumihin silti kääntymättä.

— Hänellä on mahtanut olla oikeutettu syy suuttua niin yhdestä ainoasta sanasta, sanoi Porfyrius nauraen.

— Alatko sinäkin nyt? Menkää helvettiin kaikki! keskeytti Rasumihin itsensä, nauroi toisten mukana ja meni niin ilosena, kuin ei mitään olisi tapahtunut, Porfyriuksen luo.

— Nyt voinee tuo juttu loppua. Tässä on ystäväni, Rodion Romanovitsh Raskolnikov, joka on kuullut paljon puhuttavan sinusta ja joka haluaa tutustua sinuun. Hän tahtoo pyytää neuvoa sinulta. Ah, Sametov, oletko sinä täällä? Koska te olette tutustuneet?

— Mitähän tämä merkinnee? ajatteli Raskolnikov levottomasti.

— Eilen ollessamme sinun luonasi, vastasi Sametov avomielisesti.

Porfyrius oli vielä aamupuvussa, yönutussa ja tohveleissa. Hän oli viidenneljäntä vuotias, pieni, tanakka ja parraton. Hänen pyöreää päätänsä peitti lyhyeksi leikattu tukka, ja kasvoissa oli kellertävä väri. Silmiä peitti puoleksi melkein valkoset, räpäyttävät silmäluomet, jotka antoivat niille sen ilmeen kuin hän alituisesti olisi iskenyt silmää jollekin.

Hänen silmiensä katse oli huomattava vastakohta hänen koko ruumiillensa, jossa oli vivahdus naisellisuutta.

Kun Porfyrius Petrovitsh kuuli, että vieraalla oli asiaa, pyysi hän tätä heti istuutumaan sohvalle, istuutui itse toiseen nurkkaan ja kiinnitti häneen katseen, jossa ilmeni tuo vakava, keskitetty tarkkaavaisuus, joka helposti voi saattaa toisen hämilleen.

Raskolnikov esitti asiansa lyhyeen ja selvästi, ja sai silloin tilaisuuden tarkastella Porfyriusta tarkemmin. Porfyrius Petrovitsh ei siirtänyt katsettaan hänestä koko aikana hänen puhuessaan. Rasumihin oli istuutunut heitä vastapäätä saman pöydän ääreen ja seurasi suurella mielenkiinnolla keskustelun kulkua. Vihdoin sanoi Porfyrius:

— Teidän tulee jättää poliisikonttoriin siten kuuluva kirjelmä, että olette kuullut puhuttavan murhasta ja siis pyydätte, että se tutkintotuomari, joka käsittelee asiaa, ottaisi tiedon niistä esineistä, jotka kuuluvat teille ja että haluatte saada ne takasin.

Raskolnikov koetti tulla alakuloseksi ja lausui:

— Mutta surullisinta koko asiassa on se, ettei minulla tällä hetkellä ole rahaa. Aijoin nimittäin vain antaa tiedoksi, että nuo esineet ovat minun ja että minä toisen kerran saadessani rahaa...

— Se on vallan samantekevää. Voitte myös kirjottaa siten minulle.

— Tavalliselle vaiko leimapaperille? kiiruhti Raskolnikov kysymään; hän näytti kiinnittävän erikoista huomiota rahakysymykseen.

— Ah, voitte kirjottaa sen karkealle paperille, jos niin haluatte.

Porfyrius Petrovitsh katsoi häneen terävästi ja räpäytti silmäluomiaan aivan kuin iskien silmää hänelle. Ja Raskolnikovista tuntui myös siltä kuin olisi Sametovkin iskenyt silmää hänelle.

— Hän tietää kaikki! johtui hänen mieleensä salaman lailla.

— Suokaa anteeksi, että vaivaan teitä moisen pikkuasian vuoksi, jatkoi hän. — Panttaamani esineet ovat korkeintaan viiden ruplan arvokset, mutta ne ovat

kallisarvoisia muistoja, ja minun täytyy tunnustaa tulleetni sangen surulliseksi saadessani tietää...

— Siksi sinä eilen jouduit suunniltasi, kun minä kerroin Sosimoville, että Porfyrius kuulustaa kaikkia, joilla oli pantteja vanhuksella, sanoi Rasumihin.

Raskolnikov heitti häneen raivoisan silmäyksen, mutta hillitsi kuitenkin itsensä ja sanoi hänelle:

— Sinä näyt tekevän pilaa minusta, veikkoseni. Ehkä minä pidän liian suurta ääntä näistä sinun silmissäsi merkityksettömistä esineistä, mutta sinun ei silti tarvitse pitää minua egoistisena. Minun silmissäni eivät nämä pikkuesineet ole mitään pikkuasioita. Minä sanoin sinulle äsken, että tuo hopeakello on ainoa muisto isäni omaisuudesta. Äitini on tullut tänne, sanoi hän Porfyriukselle, ja jos hän saisi tietää, jatkoi hän kääntyen taas Rasumihinin puoleen ja koettaen saada äänensä värisemään — että kello on kadonnut, joutuisi hän epätoivoon.

— Ah, enhän minä tarkottanut mitään pahaa, päinvastoin! lausui Rasumihin loukkaantuneena.

"Ihmettelen, näyttelinköhän oikein?... Oliko se aivan luonnollista?... Enkö mennyt liiallisuuksiin?" ajatteli Raskolnikov vavisten itsekseen. "Viimeinen lause oli joka tapauksessa tarpeeton."

— Koska tuli rouva äitinne kaupunkiin? kysyi Porfyrius.

— Eilen illalla.

— Teidän kapineenne eivät mitenkään joudu hukkaan. Minä olen jo kauvan odottanut teidän tuloanne.

Aivan kuin ei olisi sanonut mitään huomattavampaa, työnsi hän tuhkakupin Rasumihinille, joka sydämettömästi tahrasi maton paperossistaan pudottamallaan tuhalla. Raskolnikov vavahti, mutta Porfyrius ei näyttänyt huomanneen sitä. Hän puuhasi ainoastaan Rasumihinin paperossin kanssa.

— Odotitko sinä häntä? Tiesitkö sinä, että hän oli pantannut jotakin tuolle vanhukselle? lausui Rasumihin.

Porfyrius katsoi Raskolnikovia suoraan kasvoihin ja sanoi:

— Molemmat teidän kapineenne, sormuksen ja kellon oli vanhus käärinyt paperipalaseen ja paperissa oli teidän nimenne, lyijykynällä kirjoitettuna, sekä päivänmäärä, jolloin nämä esineet oli jätetty hänelle.

— Miten te kiinnitätte huomionne kaikkeen! sanoi Raskolnikov alakulosesti hymyillen, samalla koettaen katsoa häntä rohkeasti silmiin. — Minä huomautan tämän vain siksi, koska siellä luultavasti oli paljon moisia esineitä ja te vaivoin olette muistanut kaikki nimet ... ja ... (se oli tyhmää, miksi lisäsin sitä).

— Kaikki ne, joilla on ollut pantteja, ovat ilmottautuneet. Te olitte ainoa, joka puuttui, vastasi Porfyrius tuskin huomattava ivan värähdys äänessään.

— Minä en ole ollut terve.

— Sen tiedän. Olenpa myös kuullut, että olette ollut sangen liikutettu. Te olette vieläkin sangen kalpea.

— Minä en ole ollenkaan kalpea, päinvastoin olen aivan reipas, sanoi Raskolnikov muuttuneella äänellä. Viha kiehui hänessä, eikä hän voinut kauvemmin hillitä itseään. "Ja vihassa kavallan itseni," pälkähti hänen päähänsä; "miksi he minua kiusaavat?"

— Sinä et ole vallan terve, sanoi Rasumihin. — Eilen sinä hourailitkin toisinaan... Ajattelehan Porfyrius, hän tuskin voi seistä jaloillaan ja hiipi kuitenkin ulos heti kun minä ja Sosimov käänsimme hänelle selkämme. Ja sitä paitsi oli hän syyntakeettomassa tilassa.

— Siis mitä täydellisimmässä houretilassa? Onko moista kuultu ennen! ja Porfyrius puisti päätään.

— Ah, pötyä! Älkää uskoko häntä ... ei, älkää uskoko häntä ollenkaan! huudahti Raskolnikov raivoissaan. Tuntui siltä kuin Porfyrius Petrovitsh ei olisi kuullut noita omituisia sanoja.

— Miten voit sinä lähteä ulos, ellet ollut houreissa? huusi Rasumihin kiivastuneena. — Miksi läksit? Mitä varten?... Ja miksi niin salaisesti? Oliko se terveen ajatusta? Nyt, kun kaikki vaara on ohi; puhun sinulle jo vallan suoraan!

— He vaivasivat minua molemmat sangen suuresti, sanoi Raskolnikov pilkallisella äänellä Porfyriukselle, — ja minä juoksin tieheni vuokratakseni itselleni uuden asunnon, niin etteivät he tietäisi olinpaikastani. Otinpa mukaani jokusen määrän rahaakin. Herra Sametov näki ne. No, herra Sametov, olinko eilen järjissäni vai puhuinko houreissa? Nythän te voitte ratkasta taistelun.

Hänen teki mielensä kuolettaa Sametov tällä hetkellä, sillä tämän katse ja vaikeneminen olivat hänestä yhtä vastenmieliset.

— Minun mielipiteeni mukaan te eilen puhuitte sekä viisaasti että viekkaasti. Te olitte vain sangen kiihtynyt, vastasi Sametov kuivasti.

— Ja tänään kertoi Nikodin Fomitsh, että hän tapasi teidät sangen myöhään eilen illalla erään virkamiehen luona, jonka yli oli ajettu...

— No, siinä sen näet, sanoi Rasumihin. — Olitko sinä täydessä tajussasi, antaessasi leskelle viimeiset roposi hautausta varten.

— Olen ehkä löytänyt aarteen, josta et sinä tiedä mitään, ja siksi olin eilen niin antelias... Minä pyydän anteeksi, sanoi hän värisevin huulin Porfyriukselle, — että olemme vaivanneet teitä näin kauvan tällä lorupuheellamme.

— Ette tietystikään, päinvastoin ... ette ollenkaan! Jospa vain tietäisitte, miten paljon te kiinnitätte mieltäni! Minua ilostuttaa, että te vihdoinkin olitte niin ystävällinen ja tulitte tänne.

— Juokaamme edes hieman teetä! Johan kurkku kuivuu! huudahti Rasumihin.

— Sepä oiva tuuma! Me juomme kai kaikki yhdessä. Mutta etkö sinä ehkä ensin tahtoisi ... jotakin suuhunpantavaa?

— Mene tiehesi!

Porfyrius Petrovitsh läksi tilaamaan teetä.

Ajatukset risteilivät kuin tuulispäät Raskolnikovin päässä. Hän oli tavattoman liikutettu.

"Tätä julkeutta voin tuskin kestää kauvempaa. He eivät edes yritäkään salata epäilyksiään. Ei kai sellasen, joka ei tunne minua, tarvinne puhua kanssani Nikodin Fomitshista. Se ei siis enää ole mikään salaisuus, että he seuraavat minua. Jospa he edes tekisivät hyökkäyksen sen sijaan että leikkivät kanssani kuin kissa rotan kanssa. Se ei sovi sinulle, Porfyrius Petrovitsh. Voisi tapahtua, että minä äkkiä nousisin ja paljastaisin koko totuuden. Silloin he saisivat tietää, miten minä halveksin heitä!" Hän hengitti syvään. "Mutta jos minä vain kuvittelen mielessäni! Heidän sanoissaan en tuntenut olevan mitään salattua ajatusta. Mutta ehkä sentään?... Miksi sanoi hän juuri 'vanhuksen luona?' Miksi sanoi Sametov, että minä puhuin 'vieikkaasti?' Miksi juuri tämä sävy? Niin, sävy, siinäpä se asia... Rasumihinhan kuuli myös sen, miksi ei hän sitä huomaa? Niin, eihän tuo viaton tyhmyri koskaan mitään huomaa! Jokohan kuume taas palautuu?... Iskö Porfyrius todella silmää minulle, vai eikö? Tyhmyyksiä! Miksi hän iskisi minulle silmää? Tahtovatko he saada minut suuttumaan, vai tietävätkö he kaikki?..."

"Sametovkin on julkea! ... vai onko hän todella sitä? Sametov on ajatellut sitä kaiken yötä; sen minä aavistin! Hän on täällä jo kuin kotonaan ja kuitenkin on hän ensi kertaa

täällä. Porfyrius ei kohtele häntä ollenkaan vieraana, hän kääntää hänelle selkensä vallan ujostelematta. He ymmärtävät toisiaan jo sangen hyvin, erittäinkin kaikissa minua koskevissa seikoissa; he olivat varmasti keskustelleet minusta juuri ennen tuloani!... Ihmettelenpä, tietävätkö he mitään asunnosta? Sanoessani juosseeni eilen tieheni etsiäkseni uutta asuntoa ei hän sitä kuunnellut, ei tuntunut ollenkaan kiinnittävän huomiotaan siihen... Tuo asuntojuttu oli muuten viisaasti keksitty ... siitä voi ehkä myöhemmin koitua hyötyä! Sehän tapahtui kuumeen houreissa ... hah, hah, haa! Hän tietää jo kaikki, mitä tapahtui eilen illalla? Mutta hän ei kuitenkaan tiennyt sitä, että äiti on tullut! Päivämääränkin hän oli kirjottanut, tuo vanha noita!... Odotahan vain hetkinen, vielä en minä antaudu! Kaikki nämä eivät vielä ole tosiseikkoja, ainoastaan mielihoureita! Tuokaa ensin tosiseikkoja!... Ihmettelenpä, tietänevätkö he mitään huoneustosta? Minä en lähde täältä, ennenkuin olen saanut selvän siitä! Mutta miksi tulinkaan tänne!..."

Kaikki tämä kulki salaman lailla hänen päässään.

Porfyrius Petrovitsh palasi pian.

— Päätäni pyörryttää vielä eilisen johdosta, sanoi hän kääntyen hymyillen Rasumihinin puoleen.

— No, miten se tapahtui? kuka voitti?

— Luonnollisestikaan ei kukaan, kuten aina tapahtuu. Me puhuimme lopuksi ikuisuudesta ja leijailimme korkealle yli-ilmoihin.

— Ajattelehan Rodja, mistä he eilen puhuivat? He kiistelivät siitä, onko rikoksia vai eikö.

— Sehän on vallan tavallinen yhteiskuntakysymys, vastasi Raskolnikov hajamielisesti.

— Kuule nyt, Rodja, mitä minä sanon, ja kuulkaamme sitten sinun ajatuksesi. Taistelu alkoi sosialistien mielipiteillä. Kuten tunnettu, on heidän käsityksensä sellainen, että "rikos on vastalause yhteiskuntalaitoksissa olevaa säännöttömyyttä vastaan."

Nykyinen yhteiskunta on syypää kaikkeen — ja sillä hyvä. Siitä seuraa myös, että jos yhteiskunta olisi normalisti järjestetty, katoisivat kaikki rikokset äkkiä, kun ei enää olisi mitään syytä vastalauseeseen. Kaikista tulisi siinä tuokiossa "oikeuden ihmisiä."

Ihmisluontoa ei oteta vähimmälläkään tavalla laskuun.

Heidän mielipiteensä mukaan ei ihmiskunta kehity historiallisella, elävällä tavalla, lopullisesti kerran päämääränä saavuttaakseen normaliyhteiskunnan, vaan juuri päinvastoin: sosialismi on, kuten jokin matematikapää on laskenut, kerrallaan saattava koko ihmiskunnan sopusointuun, tekevä sen oikeamieliseksi ja

synnittömäksi, ilman että siihen tarvitaan mitään elintoimintaa, vaan ainoastaan historiallista eli luonnollista kehitystä. Siksipä he ovatkin tykkänään vaistomaisesti historian oppilausemia vastaan. Se on vain tyhmyyttä ja liiottelua ... ja tyhmyys on se syntipukki, jonka niskoille he sysäävät syyn! Siksipä he eivät voikaan sietää henkistä elintoimintaa: "Me emme tarvitse mitään elävää sielua". Elävä sielu tarvitsee elämää, elävä sielu ei seuraa konemaista kaavaa, elävä sielu on epäilevä ja katselee taakseen! Siksi poistettakoon se! Mutta joskin tämä haiskahtaa hieman mädältä, vaikka sen yhtä hyvin voisi tehdä kimmoavasta kumista ... ei se siksi myöskään ole elävä vaan tahdoton, orjallinen eikä muutu kapinalliseksi... Ja tulos on ... etteivät he ole saattaneet sitä pitemmälle kuin muurien rakentamiseen ja käytävien ja huoneitten järjestämiseen falansterissaan; Falansteri on valmis, mutta ihmisluonto ei ole vielä valmis falansteria vasten, se tahtoo elää, se ei ole vielä päättänyt elintoimintaansa, siitä on vielä liian aikasta antaa haudata itsensä kirkkomaahan. Pelkän logikan avulla ei kukaan voi juosta luonnon rajain yli. Logika tarkastelee ainoastaan kolmea mahdollisuutta ... mutta niitä on kokonainen miljona! No, silloinhan tarvitsee vaan leikata pois miljona ja asettaa kysymys elämän miellyttävyydestä ja loistosta etunenään. Sehän on tehtävän helpoin ratkasu. Sehän on niin viettelevän selvää ja silmäänpistäväää, ettei siinä tarvitse ajatella ollenkaan enempää. Ja pääasiahan onkin —kaiken ajattelemisen hävittäminen! Koko ihmiselämän salaisuus voidaan koota kahteen painettuun sivuun.

— Kas niin, nyt on sulku murtunut ja vesiputous syöksyy eteenpäin! naurahti Porfyrius.

— Ajatelkaa, kääntyi hän Raskolnikovin puoleen, — samallinen oli hän eilen ... ei, veikkoseni, se ei ole totta, mitä sinä sanot, "yhteiskuntalaitoksilla" on suuri merkitys rikoksia arvostellessa, sen voin vakuuttaa sinulle.

— Minä tiedän kyllä, että niillä on suuri merkitys, mutta sano minulle esimerkiksi: jos nelikymmenvuotias mies väärinkäyttää tyttöä kymmenen vuotta, ovatko "yhteiskuntalaitoksesi" silloin pakottaneet häntä siihen?

— Kyllä, miksei? Tarkasti ajatellessa on yhteiskuntalaitoksilla myös osansa siinä. Moisen rikoksen voi sangen helposti selittää yhteiskuntalaitosten avulla.

Rasumihin melkein raivostui.

— Ei, tiedätkö mitä, huudahti hän, — silloin tahdon myös heti todistaa, että sinulla on valkeat silmäripset, siksi että livana Suuren torni Moskovassa on viisineljättä sylvä korkea, todistaa sen selvästi, tyydyttävästi ja johtuvasti sekottaen joukkoon hiukkasen vapaamielisyyttäkin. Tahdotko? Lyötkö vetoa?

— Olkoon menneeksi ... lyön vetoa! Annahan kuulua, miten sen todistat.

— Äh, hän vain luulottelee, tuo pentele! huusi Rasumihin hylkivästi. —
Sinun kanssasi ei kannata puhua!

— Nyt hän on oikein elementissään, sanoi Porfyrius Raskolnikoville. Mutta
puhuessamme yhteiskuntalaitoksista tulin ajatelleeksi tutkimustanne "rikoksista" —
tai mikä sen nimi oli — ja tämä tutkielma on jo kauvan kiinnittänyt mieltäni. Kaksi
kuukautta sitten olin tilaisuudessa lukemaan sen "Aikakauslehdestä".

— Minunko tutkielmani? Oliko se "Aikakauslehdessä?" kysyi Raskolnikov
hämmästyneenä. — Minä tosiaan kirjoitin sellaisen tutkielman puoli vuotta sitten,
juuri silloin kun jätin yliopiston. Mutta minä lähetin sen "Viikkolehteen" enkä
"Aikakauslehteen".

— Mutta se julaistiin "Aikakauslehdessä".

— "Viikkolehti" lakkasi siihen aikaan ja siksi ei sitä julaistu.

— Se on totta, mutta sanottu lehti yhdistettiin sittemmin "Aikakauslehteen" ja siitä
johtuu se, että teidän tutkielmanne kaksi kuukautta sitten oli mainitussa lehdessä.
Ettekö tietänyt sitä?

Raskolnikov puisti päätään.

— Tehän voitte pyytää palkkiotanne. Tepä vasta olette omituinen ihminen! Te olette
niin täydellisesti itseksenne, ettei teillä ole edes selvillä seikat, jotka suorastaan
koskevat teitä.

— Hyvä, Rodja! Sitä en minäkään tiennyt! huudahti Rasumihin. Lähdenpä jo tänään
lukuyhdistykseen ja pyydän saada nähdä tuon lehden.

— Mutta miten te tiedätte, että tuo tutkielma on minun kirjottamani?

— Sain sen aivan äskettäin tietää toimittajalta, jonka tunnen henkilökohtaisesti... Se
on suuresti kiinnittänyt mieltäni.

— Jos muistan oikein, koetin kuvata rikoksentekijän sieluntilaa hänen tehdessään
tekoaan.

— Aivan niin, ja te olette sitä mieltä, että rikoksen tekoa aina seuraa sairaaloinen tila
rikoksentekijässä. Mutta toinen aate, jonka ohimennen mainitsette tutkielmanne
lopussa, kiinnittää kuitenkin mieltäni enemmän. Te sanotte nimittäin, että
maailmassa on sellaisia yksilöitä, joilla on oikeus tehdä rikoksia ja joille lait eivät ole
esteenä.

Raskolnikov nauroi tälle väärälle tulkitsemiselle.

— Miten? Oikeus tehdä rikoksia? sanoi Rasumihin surullisesti.

— Ei, ei, niin ei se vallan ollut, sanoi Porfyrius. Hän jakaa ihmiset tavallisiin ja ei-tavallisiin. Tavallisten täytyy totella, eikä heillä ole oikeutta rikkoa lakia. Mutta ei-tavallisilla on sitä vastoin oikeus tehdä kaikellaisia rikoksia ja uhmailla lakia vastaan yksistään siitä syystä, että he eivät ole tavallisia. Sillä luulen minä teidän esittäneen asian.

Raskolnikov nauroi taasen. Hän ymmärsi Porfyriuksen tarkoituksen ja koska hän selvästi muisti tutkielmansa sisällön, hän päätti tarttua syöttiin.

— Minä en ole esittänyt asiaa aivan sillä lailla, sanoi hän vaatimattomasti. — Minä en ollenkaan hyväksy sitä, että ei-tavalliset ihmiset kaikissa olosuhteissa uhmailevat lakia vastaan. Minä olen aivan yksinkertaisesti sanonut, että ei-tavallisella ihmisellä on oikeus, ei yleinen, vaan henkilökohtainen, sallia omatuntonsa mennä joittenkin rajojen poikki, mutta pelkästään sellaisissa tapauksissa, jolloin hänen ajatuksensa (joka kenties tarkoittaa kanssaihmiesten onnea) toteuttaminen vaatii sitä. Minä koetan lausua ajatukseni selvemmin. Jos miehet sellaiset kuin Kepler ja Newton eivät olisi epäsuotuisten olosuhteitten vuoksi voineet millään lailla tehdä keksintöjään ilman ihmishenkien uhrausta, jotka olisivat vaikeuttaneet ja estäneet heidän keksinnöitään, olisi heillä ollut oikeus, niin, jopa velvollisuuskin ... toimittaa nämä ihmiset tieltään voidakseen hyödyttää koko ihmiskuntaa. Siitä ei seuraa, että Newtonilla olisi ollut oikeus tappaa kaikki oman mielensä mukaan tai joka päivä ryövätä ihmisiä yleisellä maantiellä. Sitten osotin tutkielmassani, jos oikein muistan, että kaikki ihmiskunnan lainlaatijat ja uudistajat vanhimmasta aina Lykurgokseen, Soloniin, Muhametiin ja Napoleoniin saakka ovat olleet rikollisia jo siitä syystä, että he julaistessaan uuden lain kumosivat vanhan, jota yhteiskunta piti pyhänä, ja syystä etteivät he kammonneet vuodattaa verta silloin kun verenvuodatukselta saattoi olla hyötyä. Täytyy tarkoin muistaa, että useimmat näistä ihmiskunnan hyväntekijöistä ja lainlaatijoista vuodattivat verta sangen runsaissa määrin. Sanalla sanoen, minä todistin, etteivät yksistään maailman "suuret", vaan myös kaikki, jotka hiemankin kohoavat tavallisten ihmisten yläpuolelle, pakotetaan lainrikkokijiksi — luonnollisesti suuremmassa tai pienemmässä määrässä. Mutta tämä on ollut painettuna ja luettiin tuhansia kertoja, eikä ole mitään uutta. Jakaessani ihmiset tavallisiin ja ei-tavallisiin on minulla kuitenkin paljon ehtoja. Minä pysyn vaan esitykseni pääkohdissa. Noudattamalla luonnonlakeja voidaan ihmiset jakaa kahteen ryhmään, alempaan, joka on olemassa yksistään suvun jatkamista varten, ja korkeampaan, jolla on lahja lausua piirissään uusi sana ja raivata uusia teitä. Luonnollisesti on olemassa useita alaosastoja, mutta molempien ryhmien välinen raja on sangen selvä. Ensimmäiseen ryhmään kuuluu ihmisiä, jotka luonnostaan ovat vanhoillisia ja alamaisia. Ne, jotka lasketaan

kuuluviksi toiseen ryhmään, ovat särkijöitä ja he rikkovat lakia. Enimmin pyrkivät he hyvän nimessä kaatamaan nykyistä. Jos joku heistä aatteensa vaikutuksesta rohkenee raivata tiensä ruumiin yli voi hän sen tehdä aatteensa tarkoitusperän vuoksi. Se on minun vakaumukseni ja ainoastaan siinä mielessä puhun minä tutkielmassani valittujen oikeudesta tehdä rikoksia. Enemmistö harvoin tunnustaa näitten ihmisten oikeutta, se mestaa lainrikkojat ja täyttää siten tehtävänsä. Mutta seuraavat sukupolvet asettavat sitten nämä mestatut jalustalle ja osottavat kunnioitustaan. Ensimmäinen ryhmä on nykyajan valtias, toinen on tulevaisuuden herra. Edellinen pitää maailmaa pystyssä ja lisää sitä suuruuteen nähden, toinen johtaa maailman päämääräänsä. Niillä on molemmilla sama oikeus olemassaoloon. Sanalla sanoen, minä annan samat oikeudet kaikille ja — vive la querre éternelle, — uuden Jerusalemin tuloon asti!

— Uskotteko todellakin uuteen Jerusalemiin?

— Uskon, kyllä minä uskon siihen, vastasi Raskolnikov varmallalla äänellä. Koko pitkän esityksensä aikana olivat hänen silmänsä suunnatut lattiaan.

— Ja ... uskotteko ... Jumalaan! Suokaa anteeksi, että olen kyllin utelias tekemään moista kysymystä.

— Uskon, minä uskon Jumalaan, vastasi Raskolnikov katsoen Porfyriukseen.

— Ja Latsaruksen herättämiseen?

— Kyllä, minä uskon sen myös todeksi. Mutta miksi teette kaikki nämä kysymykset?

— Uskotteko sen kirjaimellisesti?

— Uskon.

— Todellako! Minä kysyin vain uteliaisuudesta suokaa anteeksi. Suostumuksellanne tahdon palata siihen, josta puhuimme. Näitä ihmisiä ei saa mestata. Muutamat...

— Voittavat elinaikanaan. Niin, muutamat saavuttavat päämääränsä jo eläessään ja silloin...

— Alkavat he itse mestata.

— Jos välttämättömyys vaatii, kuten on tavallista. Teidän huomautuksenne oli sangen terävä.

— Kiitos. Mutta sanokaa nyt minulle, miten voi erottaa ei-tavalliset yksilöt tavallisista? Minut valtaa käytännöllisen ihmisen luonnollinen levottomuus. Eikö voisi ottaa

käytäntöön erikoista pukua, leimaa tai jotakin muuta merkkiä? Teidän täytyy tunnustaa, että jos tapahtuisi mellakka, jos toiseen luokkaan kuuluva yksilö kuvittelisi kuuluvansa toiseen ja alkaisi hävittää kaikkia esteitä, silloin...

— Niin sellaista esiintyy sangen usein, mutta sellainen erehdys on vain mahdollinen sille, joka kuuluu tavalliseen ihmisluokkaan. Teidän ei tarvitse olla levoton, sillä ne eivät koskaan pääse pitkälle.

— Minun on, ikävä kyllä, vielä tehtävä eräs kysymys. Sanokaa minulle, miten monella näistä ei-tavallisista on oikeus murhata toisia? Teidän laillanne tahdon luonnollisesti kallistua heidän puolelleen, mutta olisipa kuitenkin mitä vastenmielisintä, jos olisi useita samaa lajia.

— Älkää olko levoton sen suhteen, jatkoi Raskolnikov samalla äänellä; usuaatteisia ihmisiähän syntyy tavattoman harvoin. Kuitenkin on etsittävä tarkka luonnonlaki voidaksemme ymmärtää sen järjestyksen, missä nämä ihmislaajat ja syrjälaajat esiintyvät. Tämä laki on luonnollisesti vielä tuntematon, mutta minä uskon, että sellainen on olemassa ja että tulevaisuudessa keksitään.

— Mutta lasketteko te leikkiä keskenänne? huudahti Rasumihin. Et kai puhu totuudessa, Rodja?

Raskolnikov vaikeni kohottaen kalpeita, kärsiviä kasvojaan. Näitten vakavien, huolestuneitten kasvojen ohessa tuntui Porfyriuksen kasvojenilme pilkalliselta ja erittäin julkealta.

— Niin, veliseni, jos sinä todella puhut tosissasi, olet luonnollisesti oikeassa sanoessasi, ettei mikään ole uutta ja että me olemme lukeneet ja kuulleet kaikki ne tuhansia kertoja. Mutta mikä todella on alkuperästä ja sinun oma henkinen omaisuutesi, on teoriasi ihmisten oikeudesta vuodattaa verta puhtain omintunnon. Sinä puolustat yltiöpäisestä tätä teoriaasi ja se se herättää minussa kummastusta. Minäpä tahdon lukea sinun tutkielmasi.

— Siinä et tapaa sitä, mitä etsit.

— Suokaa anteeksi, että minä seuraan ainetta loppuun, sanoi Porfyrius. Otaksukaamme, että joku mies tai nuorukainen kuvittelee olevansa Lykurgos tai Muhamet ja sanoo itsekseen: Minun täytyy tehdä suuri sotaretki, mutta sotaretkeen tarvitaan rahaa — ja hän sitten alkaa hankkia niitä, te kaiketi ymmärrätte minut?

Sametov, joka vielä istui nurkassaan, alkoi nauraa. Raskolnikov ei kohottanut päätään.

— Sellaisia esimerkkejä voi tosiaankin esiintyä. Tyhmät ja kunnianhimoset henkilöt tosiaan tarttuvat tähän syöttiin — ennen kaikkea nuoret.

— No, jatkakaa!

— Niin, siten on asianlaita. Minä en voi sitä auttaa. Hän (Raskolnikov osotti Rasumihia) sanoi äskettäin, että minä tunnustin ihmisille oikeuden vuodattaa verta. Mitä se vaikuttaa asiaan? Yhteiskuntaahan suojaa maanpako, vankilat, tutkintatuomarit ja kuritushuoneet. Voidaanhan ryöväri ottaa vangiksi.

— Entä kun olemme vanginneet hänet?

— Ei hän ansaitse parempaa.

— Se on sangen logillista. Mutta miten on hänen omantuntonsa laita?

— Sen, jolla on omatunto, täytyy kärsiä — tunnustaessaan rikoksensa. Se on myös rangaistus.

— Mutta miten käy todellisten nerojen? jatkoi Rasumihin otsaansa rypistäen. — Eivätkö ne joudu mitään kärsimään, joille murhaaminen oli etuoikeus? Eikö heidän tarvitse maksaa mitään vuodattamastaan verestä?

— Tässä ei ole kysymystä myönnytyksestä eikä kiellosta. Jokaisen, joka tuntee sääliä uhriaan kohtaan, täytyy kärsiä. Todellisesti suurten ihmisten täytyy — minun ajatukseni mukaan — kantaa täällä maan päällä suurta kipua sydämessään, lisäksi hän mietiskelevästi.

Hän avasi silmänsä, katseli heitä kaikkia, hymyili ja tarttui lakkiinsa. Verrattuna siihen iloiseen mielentilaan, missä hän oli sisääntullessaan, oli hän nyt liian levollinen. Hän tunsi sen itse. He nousivat kaikki.

— Suotteko minun tehdä vielä yksi kysymys? sanoi Porfyrius. — Kirjoittaessanne tutkielmaanne ei ehkä ollut mahdotonta, hih, hih, että te laskitte itsenne, joskin vähemmässä määrin, "ei-tavallisiin" ihmisiin, niihin, joilla on uusi sana sanottavana, minä tarkotan teidän laillanne? Eikö asianlaita ole sellainen?

— Paljon mahdollista, vastasi Raskolnikov ylenkatseellisella äänellä. Rasumihin vavahti.

— Jos asianlaita on sellainen, olisiko teillä itsellä ollut rohkeutta mennä yli rajojen, se on, murhata tai ryövätä?

Hän näytti iskevän silmää Raskolnikoville vasemmalla silmällään ja nauravan hiljaa.

— Jos todella olisi mennyt yli rajojen, en sitä luonnollisestikaan sanoisi teille, vastasi Raskolnikov lujalla ja ylpeällä äänellä.

— Ei, sitä en minäkään tarkota.

— Suokaa minun vain tehdä se huomautus, etten pidä itseäni Napoleonina enkä Muhamettina sekä etten siis kykene antamaan teille tyydyttävää selitystä siitä, miten menettelisin moisessa tapauksessa.

— Kukapa ei täällä Venäjällä pitäisi itseään Napoleonina! sanoi Porfyrius hävyttömän tuttavallisesti. Sanojen painossakin oli tällä kertaa joku erikoinen merkitys.

— Kyllä kai hänkin on joku tuleva Napoleon, joka viikko sitten iski Aljona Ivanovnan hengiltä kirveellään, sanoi Sametov, joka äkkiä astui nurkastaan.

Raskolnikov vaikenä ja katseli tylsin katsein Porfyriusta. Rasumihin rypisti otsaansa ja katseli synkästi eteensä. Muutaman hetken kestävä salainen hiljaisuus seurasi. Raskolnikov kääntyi lähtemään.

— Joko te menette? sanoi Porfyrius kohteliaasti, ojentaen hänelle kätensä. — Minusta oli sangen mieluista tutustua teihin. Voitte olla huoleton esineittenne suhteen. Kirjottakaa vain siten kuin olen sanonut. Tai vielä parempi, tulkaa itse luokseni työhuoneeseen jonakin päivänä, jos tahdotte, niin huomenna jo. Minä olen siellä kello yksitoista. Ja koska te olette yksi heistä, jotka ovat olleet vanhuksen luona, hänen viime päivinä, voitte ehkä ilmottaa meille jotakin hänestä, lisäsi hän hyväntahtonen ilme kasvoillaan.

— Te siis aijotte kuulustella minua virallisesti taiteen kaikkien sääntöjen mukaan, sanoi Raskolnikov terävällä äänellä.

— Miksi minä teitä kuulustelisin? Te olette käsittänyt minut väärin. Minä en koskaan jätä tilaisuutta käyttämättä ja minä olenkin jo kuulustellut hänen muita kauppatuttaviaan. Mutta minähän, totta vie, satuin ajattelemaan tuota Nikolashkaa. Minä tiedän sangen hyvin, että hän on viaton, mutta sanokaa minulle kuitenkin, mihin aikaan te tuona päivänä menitte vanhuksen luo — eikö se ollut kahdeksan tienoissa?

— Kyllä, kahdeksan tienoissa, vastasi Raskolnikov katuen kuitenkin heti sanojaan.

— Kulkiessanne portaita ylös kahdeksan tienoissa, ettekö silloin nähnyt kolmannessa kerroksessa, joka oli avoinna, kahta käsityöläistä tai ehkä vain yhtä? He maalasivat. Ettekö kiinnittänyt huomiotaan siihen? Tämä merkitsee nimittäin sangen paljon...

— Maalareita? En, en minä nähnyt ketään, vastasi Raskolnikov vitkalleen, ikäänkuin ponnistellen muistoaan; mutta samalla kertaa ponnisti hän kaikkea ajatusvoimaansa

ja oli menehtyä tuskasta huomattessaan, mikä silmukka hänet vangitsi. — Ei, minä en nähnyt ketään, en edes huomannut, että mikään kerros olisi ollut avoinna ... mutta ylhäällä viidennessä kerroksessa (hän oli välttänyt silmukan ja riemuitsi) teki joku virkamies muuttoa ... nyt muistan selvästi, että hän asui vastapäätä Aljona Ivanovnaa. Muutamit sotilaat kantoivat juuri pois sohvaa ja minun täytyi vetäytyä aivan seinän ääreen ... mutta mitään maalareita en huomannut ... sen enempää kuin sitä että mikään huoneusto olisi ollut avoinna.

— Mikä sinun on? huudahti Rasumihin. — Maalarithan työskentelivät talossa juuri sinä päivänä, jolloin murha tapahtui ja hänhän oli siellä kolmea päivää aikasemmin! Mitä sinä tarkoitat kysymyksinesi?

— Hyi, pentele, miten yksinkertainen minä olen! huudahti Porfyrius otsaansa lyöden.
— Menköön hiiteen koko juttu, se saattaa minut hulluksi! Hän kääntyi Raskolnikovin puoleen ja sanoi anteeksi pyytävällä äänellä:

— Meistä olisi ollut suuriarvosta tietää, onko kukaan nähnyt maalareja kahdeksan tienoissa, ja siksi minä kuvittelin mielessäni, että te voisitte sanoa siitä jotakin.

— Sinun täytyy enemmän ajatella, mitä sanot, sanoi Rasumihin suuttuneella äänellä.

Viimeset sanat lausuttiin etehisessä. Porfyrius Petrovitsh saattoi heitä kohteliaasti ovelle. He läksivät vaijeten tiehensä. Raskolnikov veti syvään henkeä...

VI.

— Minä en usko sitä, minä en voi uskoa sitä! toisti Rasumihin, - joka koetti kaikin voiminensa vastustaa Raskolnikovia. He olivat jo ennättäneet Pulcheria Alexandrovnan asunnon läheisyyteen.

— Ei sinun tarvitsekaan uskoa sitä. Tapasi mukaan et sinä huomannut mitään. Mutta minä pidin tarkkaa vaaria joka sanasta.

— Sinä olet epäluulonen, mutta minun on kuitenkin tunnustettava, että siinä äänenpainossa, millä Porfyrius puhutteli sinua, oli jotakin omituista; ja olipa tuo Sametov lurjuskin sangen omituinen, mutta miksi, miksi?

— Hän on yöllä keksinyt jonkun jutun.

— Ei, päinvastoin. Jos heillä tosiaan olisi tuo mieletön epäily, koittaisivat he kaikin voimin salata sitä, eivätkä heti löisi korttejaan pöytään voidakseen sittemmin helpommin vangita sinut. Sehän olisi liian julkeata ja varomatonta.

— Jos heillä olisi tosiasioita perusteenaan, olisivat he jo kauvan sitten kunnioittaneet minua kotitarkastuksella. Mutta älkäämme enää puhuko siitä, sillä se on minusta mitä vastenmielisintä.

— Ja julkeata se on, sangen julkeata. Mutta koska olemme alkaneet avomielisesti puhua asiasta, tahdon tunnustaa sinulle, että olen jo pitemmän aikaa huomannut, miten he nuuskivat ympärilläsi. Jospa tietäisit, miten raivoisena olen ollut heille! Ja mitä pohjaa heillä! Se vain, että köyhä ylioppilas on ollut tukalissa oloissa ja tullut luulosairaaksi, että hänellä kaupanpäällisiksi on tauti, joka tekee hänet tajuttomaksi ja että hän sulkeutunut, ylpeä mies, kuluneeseen takkiin puettu. Hänet he laahaavat kurjaan poliisikonttoriin, jossa hän on pakotettu kuulemaan solvauksia kuudenkymmenen asteen lämpimässä ja missä hän kuulee erään henkilön murhasta, jonka luona hän oli edellisenä päivänä. Ja eikö ollut vallan luonnollista, että hän, joka ei ollut syönyt mitään, menisi tainnoksiin? Ja tähän seikkaan perustavat he syytöksensä. Hyi helvetti! Jos minä olisin ollut sinun sijassasi, olisin minä nauranut heille kaikille tai vielä paremmin sylkenyt heitä kasvoihin ja jakanut tiun korvatillikoita oikealle ja vasemmalle oikein hartiavoimalla. Minä menen itse Porfyriuksen luo häntä torumaan.

— Mutta odotahan hieman, huusi hän heti sen jälkeen tarttuen Raskolnikovia olkapäähän. — Odotahan hieman! Sinä valehtelet! Minä olen miettinyt asiaa, sinä valehtelet! Miten se voi olla kavala kirje? Sinä sanot, että hänen työläisiä koskeva kysymyksensä oli viekas loukku, minkä hän pani eteesi? Mutta ajattelehan: jos sinä olisit tehnyt murhan, kavaltaisitko silloin itsesi, ilmasisit nähneesi heidät ... työläiset ja avonaisen huoneuston? Päinvastoin et silloin olisi nähnyt mitään, vaikkakin olisit nähnyt kaikki! Kuka tahtoo todistaa itseään vastaan?

— Jos minä olisin tehnyt murhan, olisin vallan varmasti tunnustanut nähneeni sekä työläiset että huoneuston... sanoi Raskolnikov huomattavan vastenmielisesti.

— Mutta miksi todistaisit itseäsi vastaan?

— Siksi, että ainoastaan sangen kehittymättömät ihmiset tai aivan kokemattomat vasta-alkajat kuulustelussa muitta mutkitta kieltävät kaikki. Jotenkin kehittynyt ja järkevä pää tunnustaa kaikki sellaiset ulkonaiset seikat, joita ei voi salata. Hän antaa niille vain toisia vaikuttimia, lisää omituisen syrjäseikan, joka antaa asialle toisen merkityksen ja saattaa sen uuteen valoon. Porfyrius juuri arveli, että minä vastaisin sillä lailla, sanoisin nähneeni heidät ... ja koettaisin sitten perästä päin selittää sitä...

— Mutta hänhän olisi heti sanonut sinulle, etteivät mainitut työmiehet olleet siellä kahta päivää aikasemmin ja että sinä luonnollisesti olit ollut siellä sinä päivänä, jolloin

murha tapahtui kahdeksan tienoissa. Sillä lailla olisi ollut sangen helppoa vangita sinut.

— Hän juuri ajatteli, etten minä huomaisi kyllin hyvin punnita, että minä vain kiiruhtaisin vastaamaan niin todenmukaisesti kuin mahdollista ja samalla unohtaisin, etteivät työläiset olleet siellä kahta päivää varemmin. Juuri tuollaiset pikkuseikat saattavat viekkaimmatkin päät satimeen. Porfyrius ei ole niin tyhmä kuin luulet...

Tällä hetkellä olivat talon edustalla, kun uusi ajatus vaivasi Raskolnikovia.

— Mene sinä yksin sinne, sanoi hän äkkiä. — Minä tulen puolen tunnin päästä.

— Minne sinä menet?

— Minulla on eräs asia toimitettavana. Puolen tunnin päästä palaan. Sano se heille.

— Kuten tahdot — mutta minä tulen kanssasi.

— Sinäkin siis tahdot saattaa minut piinapenkkiin! huudahti hän niin katkeroituneena ja epätoivoissaan, että Rasumihin jäi seisomaan paikoilleen ja katselemaan synkästi hänen jälkeensä, joka nyt kiireesti poistui. Vihdoin puri hän hampaitaan ja vannoi samana päivänä puristavansa Porfyriusta kuin sitruunaa. Sitten hän läksi portaita ylös rauhoittaakseen Pulcheria Alexandrovnaa, joka jo oli sangen huolissaan heidän poissaolonsa vuoksi.

Kun Raskolnikov oli saapunut asuntoonsa, oli hänen hänen tukkansa märkä ja hän hengitti syvään. Hän juoksi nopeasti portaita ylös, meni huoneeseensa ja sulki oven. Sitten hän kiiruhti siihen nurkkaan, missä tavarat olivat olleet kätkössä ja tutki sen huolellisesti, mutta ei löytänyt mitään. Sitten hän nousi ja veti syvän helpotuksen huokauksen.

Äsken seisoessaan äitinsä asunnon edustalla oli hän kuvitellut mielessään, että eräs kätketyistä esineistä oli voinut jäädä jällelle. Se voitaisiin sitten äkkiä löytää ja esittää odottamattomana ja kumoamattomana todistuksena häntä vastaan.

Hän seiso ajatuksiinsa vaipuneena, samalla kun omituinen, puoleksi mieletön hymy leikiskeli hänen huulillaan.

Vihdoin otti hän hattunsa ja läksi taas pois.

— Siinähan hän on itse! huudahti joku ääni. Hän nosti päätään.

Talonmies seisoi kamarinsa ovella ja näytti häntä, samalla kääntyen erään pienen, huonosti puetun miehen puoleen, joka matkan päästä näytti naiselta.

Hänellä oli likanen lakki päässä ja vartalo oli etukumarassa. Ryppyiset kasvat todistivat ainakin viidenkymmenen vuoden ikää. Pienissä silmissä oli ankara ja synkkä ilme.

— Mitä nyt? sanoi Raskolnikov kääntyen talonmiehen puoleen.

Vanhus katseli häntä kiireestä kantapäähän ja viivähti hyvän aikaa häntä katsellessaan. Sitten hän kääntyi lähtemään ja astui kadulle.

— Mitä tämä merkitsee? huudahti Raskolnikov.

— Hän kysyi, asuuko ylioppilas Raskolnikov täällä. Te tulitte samassa, ja kun hän sai tietää teidän olevan sen meni hän tiehensä. Sanottuaan nämä sanat, läksi talonmies takasin huoneeseensa.

Raskolnikov kiiruhti vanhuksen jälkeen ja ehätti hänet pian. Hän lähestyi ja katseli häntä suoraan kasvoihin. Toinen tarkkasi myös häntä, tuijottaen häneen terävästi ja painaen taas katseensa maahan. He kulkivat minuutin ajan vierekkäin sanaakaan lausumatta.

— Te olette kysynyt minua talonmieheltä, sanoi Raskolnikov vihdoin matalalla äänellä.

Mies ei vastannut, ja he vaikenivat molemmat pitkän aikaa.

— Mitä se merkitsee? Te tulette kysymään minua ja sitte vaikenette, sanoi Raskolnikov, mutta sanat olivat melkein käsittämättömät.

Tällä kerralla kohotti vanhus silmänsä ja heitti Raskolnikoviin synkän, onnettomuutta ennustavan katseen.

— *Murhaaja!* sanoi hän äkkiä selvällä ja kuuluvalla äänellä.

Raskolnikov tunsi jalkojensa horjuvan ja sydän tykytti niin voimakkaasti kuin olisi se halkeamaisillaan. Noin sata askelta kulkivat he äänettöminä vierekkäin.

— Mitä te tahdotte? Mitä te tarkoitatte? Kuka on murhaaja? mutisi Raskolnikov tuskin kuuluvalla äänellä.

— *Sinä olet murhaaja!* sanoi toinen selvästi ja katseli ilkeästi, riemukkaasti hymyillen Raskolnikovin kalpeita kasvoja.

He olivat ennättäneet eräälle poikkikadulle. Vanhus kääntyi vasemmalle edes taakseen katsahtamatta. Raskolnikov seiso paikallaan ja katseli kauvan hänen

jälkeensä. Kun vanhus oli noin viidenkymmenen askeleen päässä, kääntyi hänkin katsomaan Raskolnikovia. Tästä tuntui siltä kuin olisi mies katsellut häntä tälläkin kerralla samoin kylmin, ilkein ja riemuitsevin hymyin.

Raskain, vitkasin askelin, vapisevin polvin ja väristen kylmästä palasi Raskolnikov huoneeseensa. Siellä seiso i hän liikkumattomana kymmenen minuuttia. Sitten heittäysi hän väsyneenä ja syvään huoah taen sohvalle, jossa hän ojentausi ja jäi makaamaan suljetuin silmin.

Hänen ajatuksensa olivat sotkuset.

Hän näki useitten sellaisten ihmisten kasvot, jotka hän oli nähnyt nuoruudessaan. Hän näki kirkontornin, erään ravintolan biljardin ja erään upseerin, joka seiso i biljardin ääressä, ja kaukana kaikuivat kirkonkellot kehottaen jumalanpalvelukseen. Muutamat näistä näyistä miellyttivät häntä ja hän koetti pidättää niitä, mutta ne katosivat heti.

Vihdoin hän kuuli Rasumihinin äänen ja portaista nopeitten askelten kaiun. Hän oli nukkuvinaan. Rasumihin avasi oven ja seiso i pitkän aikaa kynnyksellä. Sitten hän lähene i varovasti sohvaa. Nastasja kuiskasi:

— Antakaa hänen vain maata ja nukkua tarpeekseen. Sitten hän voi syödä.

— Niin, se kai on parasta, vastasi Rasumihin.

He läksivät molemmat. Puolituntinen kului. Raskolnikov avasi silmänsä, kääntyi selälleen ja pani kädet pään alle.

— Kuka hän on? Kuka on tämä mies? Missä oli hän tuona hetkenä ja mitä on hän nähnyt? Hänen on täytynyt nähdä kaikki, se on selvää ja ilmeistä. Miksi ei hän ole näyttäytynyt aikasemmin? Ja kuinka on hän voinut nähdä sen?... Hm!

Vavistus karmi hänen selkäpiitään... Mutta, rasia, jonka Mikolai löysi oven takaa, eikö sekin ole todistus? Janan sadastuhannesosasta voi tulla niin suuri todistus kuin Egyptin pyramidi! Ohi lentävä kärpänen on voinut nähdä sen!... Mutta onkohan se mahdollista?

Hän huomasi vastentahtosesti, että voimat äkkiä alkoivat pettää häntä.

"Sitä minun olisi pitänyt ajatella edeltä käsin", kuiskasi hän katkeran ivallisesti. —

"Miten voin ryhtyä sellaiseen tuntiessani itseni?... Miten voinkaan ottaa kirveen käteeni ja tahrata itseäni vereen! Minähän tiesin, minähän voin jo edeltäpäin tietää..." kuiskasi hän epätoivossaan.

Ajatukset ajoivat sätkytellen takaa toisiaan aivoissa.

"Ei, *ne* ihmiset eivät ole sitä laatua. *Nykyinen hallitsija*, jolle kaikki on luvallista, hävittää Toulonin, murhaa Parisissa, *unohtaa* armeijan Egyptiin, uhraa puoli miljoonaa ihmistä sotaretkellään Moskovaan ja laskee siitä leikkiä Vilnassa. Kuoltuaan hän korotetaan jumaluuteen. *Hänelle on kaikki luvallista!* Sellaiset ihmiset eivät voi olla lihaa ja verta, heidän täytyy olla rautaa!"

Hänen ajatuksensa saivat äkkiä toisen suunnan ja hän melkein päihmyi.

"Napoleon, pyramidit, Waterloo — ja pieni, inhottava reistratorin leski, ilkeä akka, koronkiskuri, jolla on punanen matka-arkku vuoteensa alla! Kuka voinee sulattaa sen! Eipä edes Porfyrius Petrovitsh! Tahtoisiko ehkä Napoleon ryömiä vanhan akan vuoteen alle? Hyi helvetti!"

Oli hetkiä, jolloin hän huomasi hourailevansa. "Tuo vanha akka on syrjäseikka", jatkoi hän ajatusjuoksuaan kiihkeästi ja nykimättä; "... siinä tapahtui erehdys, kun asiaa oikein ajattelee ... mutta tuo akka ei tule kysymykseen ollenkaan! Tuon akan tappaminen oli vain sairautta ... minä en murhannut ihmistä, vaan periaatteen! Periaatteen olen murhannut, mutta se ei ole vienyt minua minnekään, minä olen yhä vielä samassa paikassa... Minä olen vain osannut iskeä hengiltä, enkä sitäkään oikein kunnollisesti, kuten nyt osottautuu ... periaate?... Miksi taisteli tuo narri Rasumihin sosialisteja vastaan! He ovat työteliästä ja toimeliasta väkeä, jonka hommien päämääränä on 'yleinen paras'... Ei, elämä on annettu minulle vain *kerraksi*, se ei palaja *koskaan*. Minulla ei ole halua odottaa 'yleistä parasta'; minä tahdon joko elää itseni vuoksi tai olla tykkänään elämättä. Minä en tahdo kulkea nälkää kärsivän äitini ohi pitäen ruplaa taskussani ... odottaessani 'yleistä onnea'... Sanotaan, että jokaisen täytyy olla mukana laahaamassa kiveä 'yleisen onnen' rakennukseen ja saada siitä palkaksi sisänen tyydytys. Hah, hah, haa! Minähän elän vain yhden kerran ja tahdon kuolla myös ... äh, lorua, estetinen täi minä olen, en mitään muuta", lisäsi hän nauraen, aivan kuin hullu. "Niin, minä olen todellakin täi", jatkoi hän syöpyen tähän ajatukseen, pyöritteli itseään siinä ja leikki sen kanssa, "vain siitä syystä, että ensiksi harkitsen sellaista että olen täi, toiseksi siitä syystä että olen kokonaisen kuukauden maannut kaikille hyvän kaitselmuksen taakkana, syystä että otin sen todistamaan, etten tehnyt tekoani, niin sanoakseni, tyydyttääkseni syntisiä halujani ja lihallisia himojani, vaan siksi, että minulla oli suuri päämäärä silmiäni edessä ... hah, haa! Ja kolmanneksi syystä että koetin menetellä oikeudenmukaisesti sekä tekoa tehdessäni että ryövätessäni. Minä etsin kaikkein hyödyttömimmän täin ja päätin sen murhatessani ottaa siltä vain niin paljon kuin tarvitsin voidakseni ottaa ensi askeleen, en enempää enkä vähempää (kaikki muu lienee siis testamentin mukaan langennut luostarille ... hah, haa!)... Siitä syystä, pelkästään siitä syystä olen minä täi", lisäsi hän hammasta purren, "siitä syystä, että minä itse olen vielä inhottavampi ja

vastenmielisempi kuin se täi, jonka tapoin, ja siitä syystä että aavistin sanovani itselleni juuri tämän sen tapettuani! Ah, miten katalaa, miten roistomaista se on!... Niin, nyt vasta ymmärrän 'profettaa', joka istui miekka kädessä korkealla hevosen selässä: 'Allah käskee ja sinä, vapiseva mato, tottele häntä!' Hän on oikeassa, hän on vallan oikeassa antaessaan tuoda voimallisen patterin suoraan kadun poikki ja antaessaan tulta sekä syyttömille että syyllisille pitäen arvolleen alentavana minkään selityksen antamista heille! Tottele, sinä vapiseva mato ... eläkö toivo, syystä että ... se ei ole sinun asiasi!... Oi, minä en anna koskaan, koskaan anteeksi tuolle vanhalle akalle!"

Hänen tukkansa oli märkä hiestä ja huulensa kuivat. Hänen tuijottavat katseensa olivat kiinnitetyt kattoon.

"Äiti, sisar ... miten suuresti heitä rakastinkaan ... miksi vihaan heitä nyt? Niin, minä vihaan heitä, vihaan heitä todellakin. Minä en voi kestää heidän näkemistään... Ennen menin äidin luo ja suutelin häntä ... syleilin häntä ... ja ajatellapa nyt, että hän vain tahtoisi... Ehkä sanonen sen hänelle?... Hm! Ehkä hän joutuisi samaan mielentilaan, missä minä olen nyt?" lisäsi hän koettaen järjestää ajatuksiaan ja taistellen niitä mielikuvia vastaan, jotka uhkasivat ottaa hänet valtaansa.

"Ah, miten vihaan tuota kurjaa vanhaa akkaa! Uskon voivani tappaa hänet vieläkin kerran, jos hän nousisi ylös kuolleista. Mutta Lisavjeta raukka! Miksi tuli hän juuri silloin! Se on omituista, että minä tuskin koskaan ajattelen häntä! Lisavjeta, Sonja... Te lempeäsilmäiset tyttöparat!... Te rakastetut! Miksi ette huokaa? Te annatte pois kaikki ... lempein ... kirkkain, silmin... Sonja, Sonja ... sinä lempeä Sonja?..."

Hän meni tainnoksiin.

Se oli omituista, ettei hän voinut muistaa, miten oli tullut takaisin kadulle. Nyt oli jo ilta myöhänen. Pimeä lisääntyi lakkaamatta, täysikuu paistoi yhä kirkkaammin, mutta ilma oli tukahuttavan kuumaa.

Ihmiset virtailivat suurin joukoin kaduilla. Käsityöläisiä ja työmiehiä kulki kotejaan kohti, toiset kävelivät huvikseen. Kaikkialla löyhkäsi kalkki, tomu ja paikoillaan seisova vesi. Raskolnikov harhaili surumielisenä sinne ja tänne. Hän saattoi muistaa jättäneensä huoneensa jossakin määrättyssä tarkoituksessa, että oli jotakin, mitä hänen piti tehdä ja että hänen oli kiiruhdettava, mutta sen hän oli jo unohtanut, mitä se tosiaan oli.

Äkkiä hän pysähtyi nähdessään, että eräs mies, joka seisoi toisella puolella katua, viittasi hänelle. Hän lähestyi miestä, mutta tämä kääntyi ja poistui pää painuksissa.

"Viittasiko hän tosiaan minulle?" ajatteli Raskolnikov kiiruhtaen hänen jälkeensä. Tultuaan lähemmäksi tunsi hän hänet ja pelästyi. Hän oli tuo salaperäinen vanhus. Raskolnikov seurasi jonkin välimatkan etäisyydellä pamppailevin sydämin. He kääntyivät erälle syrjäkadulle ... toinen ei ollut vielä edes kääntynytäkään. "Mahtaneekohan hän tietää, että minä seuraan häntä?" ajatteli Raskolnikov. Mies meni erään suuren talon portista sisään, kääntyi ja viittasi uudelleen.

Raskolnikovin astuessa pihalle oli ukko kadonnut. Hän oli siis mennyt ensimmäisiä portaita ylös. Raskolnikov juoksi sinne. Päästyään kaksi porrastoa ylöspäin kuuli hän aivan oikein säännöllisiä askeleita.

Kummallista kyllä tuntuivat portaat hänestä niin tutuilta: Tuossa on ikkuna toisen kerroksen etehisessä. Salaperäisesti ja välinpitämättömästi lankee kuun paiste ruuduista sisään. Siinä on kolmas kerros. Siellähän maalarit maalasivat! Mistä se johtui, ettei hän heti tuntenut taloa? Ukon askeleita ei enää saattanut kuulla.

"Hän on pysähtynyt ja kätkeytynyt johonkin. Siinä on neljäs kerros! Menenkö edemmäs? Jumalani, miten täällä on pimeätä! Täällä on ukko varmasti kätkeytynyt johonkin nurkkaan. Ah, näenpä, että huoneusto on avoinna!"

Hän meni sisään. Etehin oli pimeä ja tyhjä. Hiljaa hiipi hän varpaillaan toiseen huoneeseen, jonka kuu selvästi valaisi. Kaikki oli ennallaan, kaappi, peili ja taulut puitteissaan. Tavattoman suuri, pyöreä, vaskenpunanen kuu loisti suoraan huoneeseen. "Tämä hiljaisuus johtuu varmaankin kuusta..." Hän pysähtyi ja odotti — odotti kauvan. Tässä hiljaisessa kuun paisteessa sykki hänen sydämensä niin kiivaasti, että se tuotti kipua. Kaikki oli yhä edelleen hiljaista. Heräävä kärpänen lensi suoraan ruutua vastaan. Samassa hän huomasi naisen viitan, joka riippui kaapin ja ikkunan välisessä komerossa.

"Miksi on viitta tuossa?" ajatteli hän. "Ennen ei se ollut siinä."

Hän kulki hiljaa lähemmäs ja arvasi, että joku oli kätkössä viitan alla. Varovasti käänsi hän sen syrjään, näki, että siinä oli tuoli ja tuolilla nurkassa istui eräs vanha nainen kyyristyneenä ja pää painuksissa. Hän ei voinut nähdä hänen kasvojaan mutta kyllä se oli tuo murhattu vanhus. Raskolnikov seisoj hänen edessään.

"Hän pelkää", ajatteli hän vetäen esiin kirveen ja lyöden sillä vanhusta päköppään kerran ... kaksi kertaa. Mutta omituista kyllä ei vanhus liikahtanut paikaltaan.

Hän tuli surulliseksi, kumartui vanhuksen puoleen ja tahtoi katsella häntä. Mutta tämä kumarsi päätään vielä enemmän. Hän kumartui lopuksi lattiaan saakka, katsahti

toisen kasvoihin ja kalpeni. Akka nauroi, hörötti, vaikka hänen huuliltaan ei lähtenyt ääntäkään.

Sitten tuntui hänestä äkkiä siltä kuin olisi makuuhuoneen ovi avattu raolleen ja hän kuuli naurua ja kuiskauksia. Hänet valtasi raivo. Hän löi akkaa kaikin voimin, yhäti vain päähän, mutta joka kerralla yltyi nauru ja kuiskaukset makuuhuoneessa äänekkäämmäksi ja selvemmäksi ja akka oli melkein haljeta naurusta. Raskolnikov tahtoi paeta, mutta etehinen oli täynnä väkeä, portaille johtava ovi sepposen selällään, ja kaikkialla näkyi päitä päitten vieressä, jotka tuijottivat häneen... Hänen sydäntään kouristi. Hän ei voinut liikuttaa jalkojaan, ne olivat kuin lattiaan kiinni kasvettuneet. Hän tahtoi huutaa — ja heräsi.

Hän hengitti syvään... Mutta miten omituista! Unta tuntui jatkuvan. Ovi oli avoinna ja kynnyksellä seiso i eräs vieras mies, joka katseli häntä tarkkaavasti.

Heti kun Raskolnikov oli avannut silmänsä, sulki hän ne uudelleen. Hän makasi selällään eikä liikahtanutkaan. "Onko tämä jatkoa vai eikö?" ajatteli hän kohottaen silmäluomiaan katsoakseen uudelleen. Tuntematon seiso i samalla paikalla ja tuijotti häneen. Sitten hän astui kynnyksen yli, sulki oven, lähestyi pöytää ja istuutui vaijeten sohvan ääreen. Hatun asetti hän viereensä lattialle, tuki käsiään kävelykeppiinsä ja laski leukansa käsilleen. Saattoi huomata hänen valmistautuneen odottamaan kauvan.

Hän oli tavallisen mittanen, nuori, mutta voimakas mies, jonka parta oli vaalea, tuuhea, melkeinpä valkea.

Kymmenen minuuttia kului. Vaikka nyt jo oli iltapuhde, oli silti vielä valosaa. Huoneessa vallitsi syvä hiljaisuus, eikä portaistakaan kuulunut mitään ääntä. Ikkunaruudulla surisi vain suuri kärpänen.

Tämä tila tuntui Raskolnikovista lopulta sietämättömältä, hän nousi ja istuutui sohvalle.

— No, puhukaa nyt sitten! Mitä tahdotte?

— Enkö tiennyt, ettette te nukkunut, vaan ainoastaan olitte nukkuvinanne! sanoi tuntematon levollisesti hymyillen! — Sallikaa minun esittää itseni. Nimeni on Arkadi Ivanovitsh Svidrigailov.

NELJÄS OSA.

I.

"Onkohan tämä vielä unen jatkumista?" ajatteli Raskolnikov vielä kerran. Hän tarkasteli kutsumatonta vierastaan epäilevästi.

— Svidrigailov! Ei, se on mahdotonta! sanoi hän viimein ääneen.

Vieras ei näyttänyt hämmästyvän tästä huudahduksesta.

— Minä olen tullut luoksenne kahdesta syystä. Ensiksi tahtoisin tulla teitä henkilökohtaisesti tuntemaan, koska jo kauvan olen kuullut teistä paljon hyvää, ja toiseksi toivoisin, ettette kieltäytyisi olemasta minulle avullinen asian suhteen, joka suorastaan koskee sisarenne etua. Jos ette tahdo suosittaa minua, niin hän ehkä ei tahdo laskea minua edes eteiseensä, mutta teidän avullanne —.

— Älkää luottako minuun, keskeytti hänet Raskolnikov.

— Suvaitsetteko, että teen teille erään kysymyksen? Eikö äitinne ja sisarenne saapuneet tänne eilen?

Raskolnikov ei vastannut.

— Minä tulin itse tänne toissa päivänä. Näettekö Rodion Romanovitsh, minä en tule tänne puolustaakseni itseäni, sillä se on aivan tarpeetonta. Mutta sanokaa minulle, mitä pahaa minä olen tehnyt? Raskolnikov tarkasteli häntä äänettömyyden kestäessä.

— Te syytätte minua kaiketi siitä, että minä omassa talossani olen vainonnut orpotyttöä? Mutta ajatelkaa vaan, että minä myöskin olen ihminen ja nihil humanum ... samalla sanoen minäkin voin rakastua, voin rakastaa ja silloinhan voi kaiken selittää mitä luonnollisemmalla tavalla. Kun minä intohimoni johdosta tein ehdotuksen, että hänen pitäisi paeta kanssani Amerikkaan tahi Sveitsiin, oli minulla häntä kohtaan mitä kunnioitettavimpia tunteita ja toivoin, että me molemmat tulisimme onnellisiksi. Itse olen tehnyt itseni onnettomaksi, siksi saatte näyttää minulle armeliaisuutta.

— Minä en tiedä, oletteko oikeassa tahi väärässä mutta te olette herättänyt minussa inhoa ja minä pyydän teitä menemään tiehenne.

Svidrigailov nousi.

— Älkää antako hämmästyttää itseänne, sanoi hän. Mitään epämieluisia ei olisi tullut kysymykseen, jollei tuota kohtausta puutarhassa olisi ollut. Marfa Petrovna...

— Marfa Petrovnan olette te kertomusten mukaan tappanut.

— Oletteko tekin kuulleet puhuttavan siitä? Mitä siihen kysymykseen tulee, on minun omatuntoni aivan tyyni. Lääkäri, joka hänet tutki, vakuutti, että hän kuoli halvauksesta, siitä syystä, että hän kylpi heti päivällisen jälkeen, jolloin hän oli juonut

koko pullollisen viiniä. Mutta minä olen mahdollisesti jonkun kerran loukannut hänen tunteitaan. Minä löin häntä ratsupiiskallani ja — hän antoi heti valjastaa hevosen ja ajoi kaupunkiin.

Nyt oli Raskolnikovin vuoro nauraa.

— Mitä te sitten pelkätte? Miksi te nauratte? Mutta ajatelkaa: missä löin häntä ainoastaan kaksi kertaa ratsupiiskalla, eikä siitä jäänyt merkkiäkään... Mutta älkää pitäkö minua vaan halpamaisena olentona. Minä tiedän kyllä, että se oli inhottavasti tehty, mutta yhtä hyvin minä tiedän, että Marfa Petrovna itse asiassa oli iloinen minun hairahtumisestani. Juttu sisarestanne ei ollut kauemmin uutuuksena. Marfa Petrovna oli saanut istua kotona kolme päivää, sillä hänellä ei ollut mitään juoksentelemista tuossa kurjassa kaupungissa. Kirjeineen (te tiedätte kai, että hän luki sen ääneensä) oli hän jo väsyttänyt kaikki ihmiset. Niin putoavat piiskan iskut äkisti ikäänkuin taivaasta! Ensimmäinen mitä hän teki oli ... antaa valjastaa hevoset vaunujen eteen! Minä en tahdo nyt ensinkään puhua siitä, että loukkaus on hyvin, hyvin tervetullut joskus naisille, vaikkakin he näyttivät vihastuvansa siitä...

Saadakseen lopun tästä keskustelusta oli Raskolnikovilla hyvä halu mennä tiehensä. Mutta uteliaisuus ja lasku pitivät häntä jälellä.

— Te pidätte kai hauskana jaella iskuja? sanoi hän hajamielisellä äänellä.

— Ei, sitä minä en juuri voi sanoa. Minä en juuri koskaan lyönyt Marfa Petrovnaa. Me elimme onnellisesti yhdessä ja hän oli aina tyytyväinen minuun. Ratsupiiskaa olen minä käyttänyt ainoastaan kaksi kertaa meidän seitsenvuotisen avioliittomme aikana. Ensimmäisen kerran tapahtui se kaksi kuukautta häitteen jälkeen ja toisen kerran löin minä häntä vähä ennen hänen kuolemaansa.

Svidrigailov jatkoi kertomista, ja Raskolnikov ymmärsi yhä paremmin, että miehen käynnillä oli joku salainen aije.

— Te ette voi uskoa kuinka minulla on ikävä täällä kaupungissa. Minä olen todellakin erittäin iloinen tullessani teidät tuntemaan. Älkää suuttuko, Rodion Romanovitsch, mutta te näytätte minusta olevan eriskummallinen, teidän tavassanne on jotakin, joka... Älkää rypistäkö otsaa, minä en tahdo sanoa enempää.

Raskolnikov katsoi synkästi häneen.

— Minä olen kuullut, että teillä on useita tuttavuuksia kaupungissa, Jos niin on, niin miksi silloin minua etsitte. Teillä täytyy olla joku aikomus siinä?

— On varsin totta, että minulla on tuttavina, huomautti Svidrigailov vastaamatta pääkysymykseen, — mutta minua ne eivät kauvemmin miellytä. Minä olen ollut täällä kolme päivää, enkä vielä ole käynyt tervehtimässä ainoatakaan niistä. Kahdeksan vuotta sitten ajoin minä paljon täällä kaupungissa ja oli minulla useita ystäviä. Me ymmärsimme hävittää aikaa ja seurueeseemme kuului sekä runoilijoita että pohatoita. Me pelasimme paljon, pelasimme petollisesti, ja kurja "kreikkalainen" antoi pistää minut velkavankeuteen. Samaan aikaan tuli Marfa Petrovna tänne. Hän alkoi sopimuksen hieromiset hänen kanssaan ja osti minut vapaaksi kolmellakymmenellä hopearuplalla. Me menimme heti pyhään avioliittoon ja hän kuletti minut pois kylään ikäänkuin olisin ollut suuri aarre. Hän piti edelleenkin asiakirjaa, joka koski niitä kolmeakymmentätuhatta — sen alle oli kirjoitettu vieras nimi —voidakseen pitää minut aisoissa siinä tapauksessa, että tahtoisin tehdä kapinan.

— Jollei nyt asiakirjaa olisi ollut, niin olisitteko te silloin paennut hänen luotaan.

— Sitä minä en todellakaan tiedä. Minä ei toivonut, että mitään muutosta tapahtuisi. Marfa Petrovna ehdotti kaksi kertaa, että minun pitäisi matkustaa ulkomaille huvitellakseni, mutta minä en siitä välittänyt. Tulee ainoastaan kaihomieliseksi nähdessään kaikki nämä auringonnousut, Napolin merenlahdet ja puutarhat. Mutta miten vastenmielistä on kuitenkin se, että voi saada koti-ikävän. Ei, koti on paras. Täällä voi kuitenkin panna syyn toisen niskoille kun käy hullusti ja itse käydä vapaana. Minä olisin saattanut liittyä ehkä naparetkeilykuntaan...

Niin, sanotaan, että Berg nousee ylös ilmapallolla sunnuntaina Jussupovin puistossa ja ottaa vastaan matkustajia maksua vastaan, onko se totta?

— Olisiko teillä ehkä halu seurata mukana?

— Minulla? Ei ... se oli vain... mumisi Svidrigailov, ikäänkuin hän todellisesti olisi ajatellut sitä.

"Hän varmaankaan ei ole oikein viisas", ajatteli Raskolnikov.

— Ei, asiakirja ei vaikuttanut mitään vihastumista, sanoi Svidrigailov mieltävällä äänellä. Vuosi sitten antoi Marfa Petrovna nimipäivänäni sen takaisin sekä vielä suuren rahasumman. Hänellä oli suuri omaisuus.

— Te tunnette kai itsenne yksinäiseksi, sitten kun hän on mennyt pois?

— Minä? Oi niin, sen minä teen. Apropos, uskotteko te kummituksiin?

— Mihinkä kummituksiin?

— Tavallisiin kummituksiin, luonnollisesti. Onko muitakin olemassa?

— Mutta uskotteko itse niihin?

— En, se on — niin, minä uskon.

— Oletteko nähnyt niitä?

Svidrigailov katsoi häneen omituisesti.

— Marfa Petrovna tervehtii minua joskus, sanoi hän ja väänsi suunsa omituiseen hymyilyyn.

— Mitä sanotte? Tervehtiikö hän teitä?

— Kyllä, hän on jo ollut minun luonani kolme kertaa. Ensimmäisen kerran näin minä hänet hautajaispäivänä tuntia jälkeen paluumme kirkkopihalta. Se oli päivää ennen Pietariin lähtöäni. Toisen kerran näin minä hänet aikaiseen aamulla Pikku-Visheran asemalla ja kolmannen kerran tunti sitten huoneessa, jossa asun. Minä olin aivan yksinäni.

— Ja hereilläkö?

— Täydellisesti hereillä jokaisena kolmena kertana. Hän tulee, puhuu hetken kanssani ja menee sitten ulos ovesta. Melkeimpä kuulee hänen askeleensa.

— Enkö minä ajatellut, että jotakin sellaista teille tapahtuisi! huomautti Raskolnikov. Hän oli erittäin liikutettu.

— Todellakin? Onko se mahdollista? sanoi Svidrigailov hämmästyneenä. — Enkö minä sanonut, että meidän keskemme on jotakin yhteistä?

— Minä vakuutan, ett'ette sitä ole sanonut, vastasi Raskolnikov jyrkästi.

— Enkö todellakaan ole sitä sanonut?

— Ette!

— No niin, minä uskon sen. Kun tulin tänne ja näin teidän makaavan silmät suljettuina ja tekeytyneen nukkuvaksi, sanoin minä itsekseni: Se on hän!

— Mitä tämä merkitsee?... Mitä tarkoitatte?

— En todellakaan tiedä, mitä tarkoitan, mumisi Svidrigailov hämmentyneenä.

He olivat molemmat vaiti pitkän aikaa.

— Mistä te puhutte hänen kanssaan, kun hän tulee? kysyi Raskolnikov viimein.

— Me puhumme tavallisista asioista ... ainoastaan pikku-asioista.

— Ehkä tämä kaikki, mitä puhutte, on valhetta, sanoi Raskolnikov.

— Minä valhettelen harvoin, vastasi Svidrigailov ajatuksissaan; hän ei ole huomaavinaan kysymyksessä olevaa loukkausta.

— Oletteko koskaan ennen nähnyt noita kummituksia?

— Kyllä, kerran, ainoastaan kerran elämässäni. Minulla oli palvelija, Fika, joka äskettäin on haudattu. Kerran huusin minä hajamielisyydessä: Fika, anna minulle piippu! Hän tuli sisään ja meni suoraan piippuhyllyn luo. Minä ajattelin heti, että hän tahtoi kostaa minulle, sillä minä olin nuhdellut häntä vähä ennen hänen kuolemaansa. — Kuinka uskallat sinä tulla tänne sisään kyynärpäät rääsyttyinä? Ulos lurjus! huusin minä. Hän meni ulos, eikä tullut enään takasin. Minä en puhunut siitä Marfa Petrovnalle.

— Puhukaa lääkärille.

— Itsekin tiedän olevani sairas, vaikken voi ymmärtää, mitä minulta puuttuu. Uskotteko te kummituksiin?

— En, minä en usko mihinkään kummituksiin, huusi Raskolnikov melkein raivostuneena.

— Mitä sanotaan tavallisesti sellaisessa tapauksessa, mumisi Svidrigailov itseksensä, katsellen sivulle ja kumartaen päätään alas, sanotaan: sinä olet sairas ja se on ainoastaan harhakuva ilman todellisuutta. Onko se ehkä ajatuksen mukaista? Niin paljon olen minäkin samaa mieltä kuin he, että kummitukset näyttävät ainoastaan sairaille. Mutta se todistaa ainoastaan, että kummitukset voivat näyttytyä vain sairaille ihmisille, ja että niitä itse asiassa ei olekaan.

— Ei ole kummituksia! uudisti Raskolnikov itsepäisesti.

— Uskotteko te todellakin niin? jatkoi Svidrigailov hitaasti ja katsoi häneen. Senjälkeen alkoi hän esittää teorioitansa toisista maailmoista ja siitä, miten sairaat ovat yhteydessä niiden kanssa ja sanoi viimein: jos te uskotte elämään tämän jälkeen, silloin voitte te uskoa tämänkin.

— Mutta minä en usko elämään tämän jälkeen sanoi Raskolnikov.

Svidrigailov istui ajatuksiinsa vaipuneena.

Sitten kun hän oli esittänyt muutamia eriskummallisia mielipiteitä toisesta elämästä ja sen laadusta, niin ettei Raskolnikov viimein tietänyt, mitä hänen pitäisi uskoa, sanoi hän viimein:

— Ajatelkaas vaan, puolituntia sitten emme koskaan olleet tavanneet toisiamme ja nyt olemme jutelleet niin tuttavallisesti. Enkö ollut oikeassa sanoessani, että olemme sukulaissieluja?

— Tahdotteko tehdä minulle palveluksen ja selittää, miksi kunnioitatte minua tulemalla tänne, sillä minulla ei ole aikaa viipyä kauemmin, minun täytyy lähteä.

— Teidän sisarenne Avdotja Romanovnahän aikoo mennä naimisiin Pietari Petrovitsh Lushinin kanssa?

— Pyydän, älkää kyselkö sisarestani. En ymmärrä, kuinka te edes uskallatte mainita hänen nimeänsä — jos tosiaankin on totta, että olette Svidrigailov.

— Mutta juuri sitä vartenhan olen tullut tänne. Kuinka voisin silloin olla lausumatta tätä nimeä.

— Hyvä! Puhukaa sitten, mutta kiiruhtakaa.

— Olen varma siitä, että olette jo muodostanut itsellenne mielipiteen Pietari Petrovitsh Lushinista, joka on vaimoni sukulainen. Hän ei ole sopiva mies Avdotja Romanovnalle. Minun mielipiteeni mukaan uhrautui jälkimäinen hyvin jalomielisesti perheensä eduksi. Kaikesta siitä, mitä teistä olen kuullut, arvelen minä, että olisitte hyvin tyytyväinen, jos tämä naiminen ei tulisi tapahtumaan. Nyt, kun minä henkilökohtaisesti olen oppinut teidän tuntemaan olen minä aivan varma siitä.

— Se on hyvin lapsellisesti tehty, eli, anteeksi että sanon sen, hyvin hävyttömästi, sanoi Raskolnikov.

— Te luulette, että minä puhun omista asioistani. Te voitte olla huolehti Rodion Romanovitsh. Jos minä tahtoisin edistää omia asioitani, voisin minä tuskin puhua näin avonaisesti. Tässä suhteessa voisin minä paljastaa teille sielutieteellisen salaisuuden. Minä tahdon niinollen tunnustaa, ettei minussa tässä silmänräpäyksessä ole pienintäkään vetoa Avdotja Romanovnaan. Minua kyllä ihmetyttää, sillä olen häntä lämpimästi rakastanut.

— Milloin te muodostitte tämän mielipiteen?

— Olen jo kauvan aikaa uskonut, että kiintymykseni oli loppunut, mutta vasta matkallani Pietariin selvisi se minulle täydellisesti. Mutta ollessani Moskovassa

ajattelin todellakin pyytää Avdotja Romanovnan kättä ja saattaa Pietari Lushin osattomaksi.

— Antakaa anteeksi, että keskeytän, mutta puhukaa niin lyhyesti kuin mahdollista. Minulla on kiire päästä matkalle.

— Aivan kernaasti. Koska olen tullut tänne ja päättänyt ryhtyä matkaan, tahdoin tehdä välttämättömiä varustuksia. Lapseni ovat jääneet tätinsä luokse. He ovat rikkaita, eivätkä tarvitse minua. Minä puolestani pidän ainoastaan sen, minkä Marfa Petrovna vuosi sitten minulle lahjoitti. Ennen matkaani tahdoin minä kuitenkin tehdä lopun asioistani herra Lushinin kanssa. Hän oli syynä siihen, että minä tulin Marfa Petrovnan viholliseksi, saadessani tietää, että hän järjesteli avioliittoa Avdotja Romanovnan kanssa. Nyt toivoisin tapaavani Avdotja Romanovnan, voidakseni vakuuttaa, ettei hänellä ole vähintäkään etua naimisestaan Lushinin kanssa, vaan että hän päinvastoin tulee hänen kanssaan onnettomaksi. Minä tahdon myöskin pyytää häneltä anteeksi kaiken sen mielipahan, mitä olen hänelle tuottanut ja pyytää myönnytystä saadakseni antaa hänelle kymmenentuhatta ruplaa tällä tavoin helpottaakseni hänen eroamistaan Pietari Petrovitsh Lushinista.

— Mutta oletteko te aivan hullu? Kuinka te rohkenette sanoa jotakin sellaista?

— Minä kyllä uskoin, että te kiivastuisitte; mutta minä vakuutan, etten tarvitse näitä rahoja. Minä tarjoan ne ilman sala-ajatusta, ilman pienintäkään ehtoa. Tulevaisuus on sen näyttävä. Minä tahdon perin mielelläni antaa hänelle tämän lahjan, koska olen tuottanut hänelle ikävyyksiä. Tahdon aivan yksinkertaisesti tehdä hänelle palveluksen. Sitäpaitsi aijon minä pian naida aivan pian. Älkää suuttuko Rodion Romanovitsh, vaan ajatelkaa tyynesti asiaa. Svidrigailov itse oli tätä sanoissaan hyvin tyyni ja kylmäverinen.

— Pyydän, lopettakaa hävyttömyytenne. Te olette liiaksi julkea.

— En vähintäkään. Eikö siis tässä maailmassa toinen ihminen saisi koskaan tehdä toiselle pahaa, olematta kerrankaan oikeutettu tekemään hänelle hyvää? Se olisi liian hullua? Jos minä esim. kuolisin ja määräisin sisarene tämän summan perijäksi, kieltäytyisikö hän silloinkin ottamasta sitä vastaan?

— Se on hyvin mahdollista.

— Ei, sitä en usko. Mutta ... joka tapauksessa pyydän minä teitä ilmottamaan Avdotja Romanovnalles, mitä minä olen sanonut.

— Ei, sitä en tee.

— Siinä tapauksessa olen pakotettu itse etsimään hänet...

— Se ei ole onnistuva teille.

— Ehkä, jos me opimme tuntemaan toisemme.

— Uskotteko, että meistä voisi tulla lähemmät tuttavat?

— Miksi ei? kysyi Svidrigailov nauraen, jonka jälkeen hän otti hattunsa ja nousi. — Aikomukseni ei ollut vaivata teitä niin kauvan, vaikkakin minä jo aamulla miellyin teidän kasvoihinne.

— Oletteko te siis nähnyt minut ennen? kysyi Raskolnikov levottomasti.

— Kyllä sattumalta ... minusta tuntuu alinomaa niinkuin meidän välillämme olisi joku sympaattinen side... Mutta älkää hermostuko, tapani ei ole tunkeutua...

— Mutta suvaitkaa kysyäkseni: aiotteko matkustaa pian?

— Matkustaa? Mihin sitten?

— Te itse puhuitte juuri siitä.

— Niin, siitä matkasta, se on oikein!... Minä puhuin teidän kanssanne jostakin matkasta... No niin, se on laaja asia. Jos te tietäisitte mitä merkitsi se, jota juuri kysyitte, lisäsi hän nauraen. Sen sijasta, että matkustaisin vain minä ehkä... Ollaan toimessa hankkia minulle morsianta.

— Täälläkö?

— Niin.

— Kuinka se käy päinsä?

— Mutta Avdotja Romanovnan tahdon minä kuitenkin kerran tavata. Tätä pyydän minä teiltä hellittämättä... Niin ... hyvästi ... oh ... sen olin minä vähällä unohtaa. Rodion Romanovitsh, tahdotteko ilmottaa sisarelle, että Marfa Petrovna on testamentannut hänelle kolmetuhatta ruplaa. Kahden tai kolmen viikon kuluessa voi hän nostaa rahat.

— Puhutteko totta?

— Aivan totta. Sanokaa hänelle se... Hyvästi. Minä en asu kaukana täältä.

Ulosmennessään tapasi hän Rasumihinin ovella.

Kello oli jo melkein kahdeksan. He kiiruhtivat lähtöönsä saapuaksensa ennen Lushinia molempien neitien luo Bakoljevskin taloon.

— No, kuka hän oli? kysyi Rasumihin, kun he tulivat kadulle.

— Hän oli Svidrigailov, talonomistaja, jonka talossa sisartani solvaistiin hänen ollessaan siellä kotiopettajattarena. Hän yritti voittaa hänen suosiotansa ja siksi Marfa Petrovna, hänen puolisonsa, ajoi sisareni pois. Mutta Marfa Petrovna pyysi sittemmin häneltä anteeksi. Hän kuoli hyvin äkkinäisesti vähän aikaa sitten. Minä en tiedä miksi, mutta minä pelkään tuota ihmistä. Hän on tullut tänne aivan vaimonsa hautauksen jälkeen... Tuntui, niinkuin hän olisi tiennyt jotakin... Me saamme suojella Dunjaa häneltä ... se oli tämä, mitä sinulle tahdon sanoa.

— Suojella? Mitä hän sitten tahtoo tehdä Avdotja Romanovnalle? Kiitoksen sinä ansaitset, Rodja siitä, että puhut minulle tuolla tavalla. Meidän pitää suojella häntä, niin, sen me teemme! Missä hän asuu?

— Sitä minä en tiedä.

— Mikset sitä kysynyt? Se oli tyhmästi! Mutta minä otan selon siitä.

— Näitkö sinä hänet? kysyi Raskolnikov hetken hiljaisuuden kuluttua.

— Kyllä, minä panin hänet tarkasti merkille.

— Näitkö sinä hänet todellakin oikein tarkasti? kysyi Raskolnikov.

— Kyllä... Minä muistan aivan hyvin hänen piirteensä ja voisin hänet tuntea tuhansien joukosta. Minulla on hyvä muisti henkilöitten tuntemisessa.

He vaikenivat taas.

— Hm ... juuri sentähden... mumisi Raskolnikov, minä ajattelin nimittäin ... minusta tuntuu yhäti ... niinkuin se olisi ollut ainoastaan harhakuva...

— Mitä sinä puhut? Minä en oikein ymmärrä.

— Niin te sanotte kaikki, että minä olen hullu. Ja nyt minusta tuntuu niinkuin todellakin olisin tullut hulluksi ja ainoastaan nähnyt kummituksen.

— Mutta, kuinka sinä sitten voit?...

— Kukas tietää? Ehkä olen hullu ja ehkä kaikki mitä on näinä päivinä tapahtunut on kuvittelua.

— Ah, Rodja. Nyt olet sinä taasen liikutettu... Mitä hänellä oli puhumista ja mitä hän sinulta tahtoi? Raskolnikov ei vastannut. Rasumihin ajatteli hetken aikaa.

— Nyt tahdon minä puhua sinulle siitä, mitä minä olen saanut aikaan. Minä olin luonasi, sinun nukkuissasi. Sitten söimme päivällisen ja sen jälkeen menin minä Porfyriuksen luo. Sametov jäi vielä istumaan hänen luoksensa. Minä olisin tahtonut ruveta puhumaan hänen kanssaan, mutta se ei tahtonut käydä päinsä. En voinut saada mitään sopivaa aihetta. Näytti siltä niinkuin ei kukaan heistä olisi tahtonut ymmärtää mitään. Mutta he eivät olleet vähintäkään hämillään. Minä vedin Porfyriuksen ikkunan ääreen ja aloin puhella hänen kanssaan. Viimeksi näytin hänelle nyrkkiä ja uhkasin, että minun perheen puolesta pitäisi murskata hänen kallonsa. Mutta hän ainoastaan katsoi minuun ... minä sylin ja menin tieheni. Siinä kaikki. Se oli hyvin tuhmasti. Sametovin kanssa en puhunut sanaakaan. Minä nimittäin alussa luulin tehneeni jonkun tyhmyyden. Mutta sitten rappusilla sain minä ajatuksen, joka minua ilahutti: miksi me tosiaankin piinaamme ja vaivaamme itseämme? Jos todellakin olisi joku vaara olemassa tai jotakin sellaista, niin... Mutta mitä tuo kaikki sinua liikuttaa? Sinullahan ei ole vähintäkään tekemistä sen kanssa. Syle kaikelle sille!

— Se on selvää! vastasi Raskolnikov. "Mitä sinä sanonet huomenna?" ajatteli hän itseksensä. Ihmeellistä kyllä, ei tämä ajatus ollut kertaakaan juolahtanut hänen mieleensä: mitähän Rasumihin sanoo saadessaan tietää tämän? Tässä katsoi hän jonkun silmänräpäyksen aikaa Rasumihiniin. Tämän kertomus käynnistä Porfyriuksen luona oli vähän herättänyt hänen mielenkiintoansa.

Käytävässä tapasivat he Lushinin. Kaikki kolme astuivat sisään samalla kertaa, mutta näkemättä tai tervehtimättä toisiaan. Nuoret miehet menivät ensin, Pietari Petrovitsh viipyi vähän eteisessä riisuakseen päällysnuttunsa. Pulcheria Alexandrovna tuli ulos ottaakseen hänet vastaan kynnyksellä. Dunja sanoi hyvän päivän veljelleen.

Samalla näyttäytyi Pietari Petrovitsh ja tervehti hyvin kohteliaasti mutta perin totisena naisia. Muuten näytti hän vähän hämmästyneeltä. Pulcheria Alexandrovna pyysi herroja istumaan pyöreän pöydän ääreen, millä samovaari jo kiehui. Dunja ja Lushin seisoivat vastakkain, Rasumihin ja Raskolnikov vastapäätä Pulcheria Alexandrovnaa. Rasumihin Lushinin vieressä ja Raskolnikov sisarensa sivulla.

Pietari Petrovitsh otti esiin hienon, koruompeluilla kaunistetun nenäliinan ja puhdisti nenänsä siveellisellä ilmaisulla niinkuin ihminen, joka tuntee arvokkaisuutensa loukatuksi ja vaatii selitystä.

— Toivon, että teillä oli hauska matka? — sanoi hän karskilla äänellä ja kääntyi Pulcheria Alexandrovnan puoleen.

— Niin, Jumalalle kiitos, Pietari Petrovitsh.

— Se ilahuttaa minua suuresti. Ettekö tunne itseänne väsyneeksi, Avdotja Romanovna?

— Olen nuori ja vahva, enkä väsy niin helposti. Mutta äitini oli aivan uupunut, vastasi Dunja.

— Niin meidän venäläiset maantiemme ovat hyvin tukaloita. Vastoin sisäistä toivomustani oli minun mahdotonta ottaa teitä vastaan eilen. Mutta toivon, ettei teillä ollut suurta pulaa.

— Jollei Herramme olisi lähettänyt luoksemme Dmitri Prokofjitshia, olisi se meille ollut hyvinkin epämieluisia, sanoi Pulcheria Alexandrovna ja lisäsi: — Saan samalla esittää hänet teille.

— Minulle sattui huvi tavata hänet eilen, mumisi Lushin ja katsoi vihamielisesti Rasumihiniin. Sitten rypisti hän otsansa ja vaikenä. Pietari Petrovitsh kuului ihmisiin, jotka seuraelämässä voivat olla hyvinkin rakastettavia, mutta jotka, niin pian kuin joku heitä ei miellytä, heti kadottavat hyvän tuulensa ja näyttävät enemmän jauhosaikkeita kuin miellyttäviltä ja hauskoilta kavaljeereilta. Raskolnikov vaikenä. Avdotja Romanovna ei myöskään tahtonut katkaista hiljaisuutta, ennenkuin tulisi hänen vuoronsa. Rasumihinilla ei ollut mitään sanomista, ja siksi Pulcheria Alexandrovna sai taasen panna keskustelun käymään.

— Oletteko kuulleet, että Marfa Petrovna on kuollut?

— Kyllä ja minä voin lisätä tiedon, että Arkadi Ivanovitsh Svidrigailov heti hautauksen jälkeen matkusti Pietariin.

— Matkustiko hän tänne? kysyi Dunetshka levottomasti ja vaihtoi katseen äitinsä kanssa.

— Herra Jumala, hän kai ei voi antaa Dunjan olla rauhassa? puhkesi Pulcheria Alexandrovna sanomaan.

— Te ette tarvitse olla levoton ... niinkauvan kuin teillä ei ole mielessä mennä yhteyteen hänen kanssaan. Minä kyllä pidän huolen hänestä.

— Oj, Pietari Petrovitsh, te ette voi uskoa, kuinka te peljätitte minut, jatkoi äiti.

— Minä olen nähnyt hänet ainoastaan kaksi kertaa ja hän näytti minusta hyvin häijyiltä. Minä olen varma, että hän on ollut syynä Marfa Petrovnan kuolemaan.

— On mahdotonta tuomita sitä asiaa. Minä olen kuitenkin täydellisesti ja varmasti vakuutettu siitä, että tämä mies tulee lopettamaan päivänsä velkavankeudessa. Rakkaudesta lapsiinsa ei Marfa Petrovna varmaankaan ole muistanut häntä testamentissaan. Jos hän on hänelle jotakin antanut, on se aivan varmasti perin mitätön summa.

— Älkäämme puhuko kauvemmin Svidrigailovista, sillä tämä aine on minulle perin epämiellyttävä, sanoi Dunja.

— Hän on aivan juuri ollut minun luonani, sanoi Raskolnikov, joka ensimmäisen kerran sekautui keskusteluun.

Kaikki kääntyivät hänen puoleensa ja eritoten Lushin näytti olevan asiaan kiintynyt.

— Puolitoista tuntia sitten tuli hän luokseni, minun nukkuissani. Hän oli jotenkin ilonen ja sanoi, että hän toivoi tulevansa lähemmäksi tuttavaksi kanssani. Muun muassa pyysi hän, että minä hankkisin hänelle kohtauksen sinun kanssasi, Dunja. Hän tahtoi tehdä sinulle ehdotuksen, jonka hän lähemmin selvitteli minulle. Sitäpaitsi vakuutti hän, että Marfa Petrovna viikkoa ennen kuolemaansa testamenttasi sinulle, Dunja, kolmetuhatta ruplaa ja että sinä pian voit saada tämän summan.

— Jumalalle olkoon kiitos! huudahti Pulcheria Alexandrovna ja teki ristinmerkin. — Rukoile hänen edestään, Dunja, rukoile!

— Onko se todellakin totta? huomautti Lushin.

— Mitä hän muuta sanoi? keskeytti Dunja.

— Hän sanoi, ettei hän itse ole rikas ja että koko omaisuus tulisi lankeamaan lapsille ja että hän on asettunut asumaan taloon, joka ei ole kaukana tästä; missä, en tiedä; minä en kysynyt häneltä sitä.

— Mutta mikä ehdotus se on jonka hän tahtoo tehdä Dunjalle? kysyi Pulcheria Alexandrovna levottomasti. — Sanoiko hän sen sinulle?

— Kyllä, sen hän teki.

— No, miksi?

— Sen sanon teille sittemmin... — Raskolnikov vaikeni ja jatkoi teen juontiaan.

Pietari Petrovitsh katsoi kelloansa ja huomautti olevansa pakoitettu lähtemään.

— Jääkää luoksemme, Pietari Petrovitsh. Tehän kirjoitte, että te tahtoisitte pyytää äidiltäni selitystä, sanoi Dunja.

— Aivan oikein, se oli todellakin tarkoitukseni, mutta minua ei miellytä, että minua huomautetaan siitä toisten läsnäollessa. Sitäpaitsi ei ole rukoustani täytetty...

— Rukouksenne, ettei veljeni olisi saapuvilla meidän kohtauksessamme ei täyttynyt minun pyyntöni vuoksi, sanoi Dunja. — Te kirjoitte, että veljeni on loukannut teitä. Minä vaadin nyt selityksen ja toivon, että sovitte keskenänne. Jos Rodja todellakin on teitä loukannut, täytyy ja on hän pyytävä teiltä anteeksi.

— On olemassa sellasia loukkauksia, Avdotja Romanovna, joita ei voida unhottaa.

— Ettekö käsitä, keskeytti Dunja kärsimättömästi, että koko tulevaisuus riippuu tuon ikävän seikan selvittämisestä. Minä toistan, että jos veljeni on teitä loukannut, pitää hänen pyytää teiltä anteeksi.

— Joskin minä kunnioitan teitä, Avdotja Romanovna, sanoi Lushin, joka kiihtyi enemmän ja enemmän, — niin ei se estä minua paheksumasta, jos joku teidän sukulaisistanne käyttäytyy sopimattomasti. Vaikkakin te teette minut onnelliseksi antamalla kätenne, en minä kuitenkaan ole velvollinen sitoutumaan...

— Pietari Petrovitsh, sanoi Dunja ystävällisesti, — näyttäkää nyt minulle olevanne niin jalo ja ymmärtäväinen, kuin miksi minä olen teidät aina otaksunut. Olen antanut teille totisen lupauksen, olen teidän morsiamenne, siksi uskokaa minua tässä asiassa ja olkaa varma siitä, että voin tuomita puolueettomasti. Tuomarin osan ottaminen on yhtä hämmästyttävä veljelleni kuin teillekin. Teidän pitäisi ymmärtää, että jollette te sovi keskenänne, olen minä pakoitettu valitsemaan joko teidät tahi hänet. Jos minä valitsen teidät, täytyy minun jättää veljeni, jos valitsen hänet, täytyy minun jättää teidät.

— Avdotja Romanovna, sanoi Lushin näyttäen loukkaantuneelta, — te lausutte sanoja, jotka ovat minusta mitä loukkaavimpia katsoen suhteeseeni teihin. Nämä sanat sisältävät sen mahdollisuuden, että te voisitte katua minulle antamaanne lupausta. Te sanotte joko te tahi hän — ja osotatte sillä miten vähä-arvoinen minä olen teille ... siihen en voi taipua ajatellessani suhdetta ... joka vallitsee välillämme.

— Mitä? huudahti Dunja, — minä asetan teidät hänen vertaisekseen, joka tähän asti on ollut minulle kallein koko maailmassa, ja te tunnette itsenne loukatuksi sen johdosta että pidän teitä liian vähässä arvossa.

Raskolnikov nauroi ivallisesti. Rasumihin oli vihoissaan. Mutta Pietari Petrovitsh ei kiinnittänyt huomiotaansa hänen vastaväitteisiinsä, vaan vihastui yhä enemmän.

— Rakkauden tulevaan puolisoonne täytyy olla suuremman kuin rakkauden veljeenne, sanoi hän painavasti, — enkä halua minkään asianhaaran vuoksi asettua

yhdenarvoiseksi... Nyt tahdon kääntyä arvoisan äitinne puoleen pyytääkseni häneltä selitystä. Hyvä rouva, poikanne loukkasi minua eilen tämän herran läsnäollessa pahasti selittäessään muutamia sanoja, jotka minä olin lausunut ollessani kerran teidän luonanne kahvilla. Minä lausuin, että minun mielipiteeni mukaan ei ole ainoastaan avioliiton onnen turvaamiseksi, vaan myöskin siveellisessä tarkoituksessa parempi mennä naimisiin köyhän tytön kanssa, joka jo on tullut tuntemaan elämän suruja, kuin mennä naimisiin tytön kanssa, joka on tottunut ylellisyyteen. Teidän poikanne on tahallisesti pannut lisää puheeseeni. Sentähden pyydän teitä ilmaisemaan minulle, missä valossa esititte sanani kirjeessänne Rodion Romanovitshille.

— Sitä minä en muista. Enkä myöskään tiedä mitä ilmaisumuotoa Rodja on käyttänyt. Hän on ehkä pannut lisää; mutta todistuksena siitä, että Dunja ja minä emme ole paheksuneet sanojanne on saapumisenne tänne.

— Se on oikein, äiti, sanoi Dunja myöntäen.

— Niin ollen on syy minussa, sanoi Lushin loukkaantuneena.

— Pietari Petrovitsh, te syytätte yhä Rodjaa, mutta miksi te olette valehdellut hänestä kirjeessänne? sanoi Pulcheria Alexandrovna rohkeasti.

— Minä en voi muistaa sanoneeni mitään valetta.

— Te kirjoitte, sanoi Raskolnikov ankaralla äänellä, että minä en ole antanut rahoja leskelle vaan tyttäreille, jonka minä vasta eilen näin. Te kirjoitte tämän herättääksenne eripuraisuutta minun ja rakkaitteni välillä ja te olette sentähden kelvottomassa tarkoituksessa puhuneet tämän nuoren tytön käytöksestä, vaikkette häntä tunnekaan. Tämä on katalaa ja kurjaa.

— Anteeksi, hyvä herra, sanoi Lushin vihasta vavisten, — kirjeessäni puhuin minä ainoastaan teidän ominaisuuksistanne ja käytöksestänne siitä syystä, että äitinne ja sisarenne olivat pyytäneet minua ilmottamaan millaisen vaikutuksen kohtaukseni teidän kanssanne teki minuun. Mitä kirjeeseeni tulee, pyydän teitä näyttämään edes yhdenkin rivin mikä ei olisi totuuden kanssa yhtäpitävää, se on, todistaa, ettette ole antanut rahoja pois ja ettei tässä onnettomassa perheessä ole kelvottomia henkilöitä.

— Mielipiteeni mukaan, ette te kaikkine etuinennekaan ole niin arvokas kuin tämän tyttöraukan pikkusormi.

— Olisi siis niinmuodoin johtunut mieleenne viedä hänet äitinne ja sisarenne seuraan?

— Olen sen jo tehnyt, jos todellakin tahdotte tietää sen. Minä annoin hänen tänään istua äitini ja Dunjan viereen.

— Rodja! huusi Pulcheria Alexandrovna.

Dunja punastui. Rasumihin rypisti kulmakarvojaan. Lushin hymyili pilkallisesti ja ylpeästi.

— Te näette itse, Avdotja Romanovna, ettei tässä minkäänlainen sovittelu ole mahdollinen. Tahdon nyt poistua enempää häiritsemättä jälleennäkemisen iloa. Tulevaisuuden vuoksi pyydän päästä useammista tuollaisista kohtauksista.

Pulcheria Alexandrovna tunsi itsensä loukatuksi.

— Tuntuu siltä, kuin te jo tahtoisitte alistaa meidät valtanne ja mahtavuutenne alle, Pietari Petrovitsh. Dunjahan on sanonut teille, miksei pyyntöänne voitu täyttää, sanoi Pulcheria Alexandrovna. Hänen aikeensa oli hyvä. Sanokaa meille, tuleeko meidän pitää teidän toivomuksianne käskynä? Minä päinvastoin voin huomauttaa että teidän velvollisuutenne on olla hyvin kohtelias ja hienotunteinen meitä kohtaan. Sillä me olemme teidän tähtenne jättäneet kaikki oman onnensa nojaan ja matkustaneet tänne siinä hyvässä luulossa, että olimme melkein teidän vallassanne.

— Se ei ole laisinkaan niin, Pulcheria Alexandrovna, erittäinkin sinä hetkenä, kun te saitte tiedon Marfa Petrovnan jälkeen jättämästä perinnöstä.

— Tuomiten tämän huomautuksen perustalla voi todellakin otaksua, että te olitte tehnyt laskun meidän avuttomuudestamme, vastasi Dunja katkerasti.

— Nyt en minä, lukuun ottaen kaikki seikat, voi tehdä tiliä siitä... Sillä en tahdo estää veljeänne ilmottamasta teille Svidrigailovin toivomuksia, jotka ehkä voivat tehdä teidät onnelliseksi.

— Oi, Jumalani! huudahti Pulcheria Alexandrovna. Raskolnikov ei voinut kauvemmin pysyä tyynenä.

— No, sisar, etkö sinä nyt kehtaa? sanoi hän.

— Niin minä kehtaan, vastasi Dunja. — Pietari Petrovitsh, menkää tiehenne! sanoi Dunja hänelle kalveten vihasta.

Näytti siltä, kuin Pietari Petrovitsh ei olisi odottanut sellaista päätöstä. Hän oli ollut liiaksi varma vallastaan ja uhrinsa avuttomuudesta; hän ei luottanut nyt korviinsa. Hän kalpeni ja hänen huulensa vapisivat.

— Avdotja Romanovna, jos minä nyt menen ulos tästä ovesta ja pidän hyvänäni sellasen erohyvästini, niin, huomatkaa ... en minä koskaan tule takasin. Ajatelkaa sentähden sitä ... minä pidän sanani.

— Niin häpeämätöntä! huusi Dunja nousten — minä en toivo mistään hinnasta teidän takasintuloanne.

— Mitä? Onko se niin? huusi Lushin, joka ei viimeiseen silmänräpäykseen asti ollut voinut uskoa asian saavan sellaista käännettä ja siksi nyt perinpohjin kadotti ymmärryksensä. — Onko se niin? Mutta te tiedätte kai hyvin, Avdotja Romanovna, että minä ollen oikeutettu panemaan sitä vastaan?

— Millä oikeudella? huudahti Pulcheria Alexandrovna, kuinka te voitte sitä vastustaa? Pitäisikö minun antaa Dunjani sellaselle kuin te? Menkää tiehenne, jättäkää meidät kerta kaikkiaan! Jos minä olisin tiennyt...

— Mutta Pulcheria Alexandrovna, jatkoi Lushin raivostuneena, — te olette antaneet sananne, jonka te nyt otatte takasin ... ja sitäpaitsi ... sitäpaitsi olen minä ... olen minä ... saanut suorittaa menoja...

Tämä viimeinen todistuskeino oli sellasessa suhteessa Lushinin luonteeseen että Raskolnikov, joka oli vihasta kalpea, alkoi nauraa ääneen.

— Pietari Petrovitsh, menkää tiehenne! sanoi Avdotja Romanovna.

— Minä menen, mutta sitä ennen tahdon minä vielä sanoa sanan. Te ja äitinne olette luultavasti unohtaneet, että minä tahdoin naida teidät, huolimatta huhusta, joka kierteli kaupungissa ja koski teidän käytöstänne. Koska minä teidän tähtenne uhmasin yleistä mielipidettä ja koska te minun kosintani kautta saitte takasin kadotetun maineenne, olisin minä luullut voivani vaatia teidän kiitollisuuttanne. Nyt minä käsitän, miten hätäisesti menettelin...

— Minä ihmettelen, onko tuolla miehellä useampaa kuin yhtä päätä kadotettavana! huudahti Rasumihin hypäten paikaltaan.

— Te olette ilkeämielinen ihminen, sanoi Dunja.

— Ei sanaakaan enempää! Ei ainoatakaan liikettä! huudahti Raskolnikov ja työnsi takasin Rasumihin. Tämän jälkeen meni hän aivan Lushinin eteen ja sanoi hiljaa, mutta samalla lausui hän jokaisen sanan hitaasti ja selvästi:

— Olkaa hyvä ja menkää tiehenne! Eikä sanaakaan enempää tahi minä...

Pietari Petrovitsh katsoi häneen jonkun hetken. Hänen kasvonsa olivat kalpeat ja vihan vääristämät. Sitten teki hän täyskäännöksen ja läksi. Harvoin on ihminen kantanut sydämessään niin ankarata vihaa kuin Lushin Raskolnikovia kohtaan. Hänen syyksensä pani hän kaiken. Ihmeellistä kyllä kuvitteli hän vielä portaita alas mennessään, ettei ehkä hänen asiansa vielä ollut aivan menetetty, niin että asia naisten suhteen oli helposti korjattavissa.